

SACO som särintresse och allmänintresse

Organisationens påverkan på
arbetsmarknadspolitikområdet

Elisabet Åkerblom

Projektet *Politiska institutioner och strategiskt agerande* (PISA) syftar till att öka vår kunskap om det moderna styrelseskicket. Den teoretiska utgångspunkten är att politiska institutioner formar olika aktörers möjligheter att utöva inflytande och tillvarata sina intressen. En viktig empirisk utgångspunkt är att svensk politik inte längre kan beskrivas som en kombination av parlamentarism och korporativism – den institutionella legering som i detta avseende var liktydig med den svenska modellen. Hur det nya styrelseskicket bäst kan karakteriseras är emellertid ännu en öppen fråga. Tidigare forskning har visat att korporativismen har minskat i betydelse. Den ofta framförda tanken att lobbying och andra former av informell och mindre rutiniserad maktutövning har trätt i dess ställe, bör tills vidare enbart uppfattas som ett slags arbetshypotes.

PISA-projektet initierades hösten 1994 med hjälp av ett planeringsanslag från *Riksbankens Jubileumsfond*. Projektet bedrivs sedan 1995 med ekonomiskt stöd från Riksbankens Jubileumsfond (huvudansvarig Jörgen Hermansson), *Arbetslivsfonden* (PerOla Öberg) och *Kommunikationsforskningsberedningen* (Torsten Svensson).

I PISA:s rapportserie publiceras projektets arbetspapper och vissa mindre delrapporter. Som brukligt är i vetenskapliga sammanhang är författarna till de enskilda rapporterna själva ansvariga för innehållet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. FÖRSTA ÖGONKASTET: EN INLEDNING	1
1.1 Syfte och avgränsningar	2
1.2 Definitioner	3
1.3 Metod och material	4
1.31 Intervjuer	4
1.32 Enkät	5
1.33 Skriftligt material från SACO och från externa aktörer	5
1.4 Särintressets försök att påverka den offentliga politiken	6
 2. FÖDELSEN OCH UTSEENDET: SVERIGES AKADEMIKERS CENTRALORGANISATION	 9
2.1 Varför uppstod den?	9
2.2 Organisationsförändringar	10
 3. AGERANDET	 11
3.1 Vilka kanaler har SACO använt i sina påverkansförsök och i vilken omfattning ?	11
3.2 Korporativt deltagande	12
3.3 Lobbying	13
3.4 Opinionsbildning	17
3.5 Remissbesvarande	24
3.6 Den parlamentariska kanalen	26
 4. FÖRNYAT AGERANDE?: LOBBYING FRÅN OCH MED 1992	 29
4.1 Lobbying i alla faser - Akademikerpraktiken	29
4.2 SACO:s lobbyingbrytpunkt 1994	32
 5. HELHETSINTRYCKET: EFFEKTEN	 41
5.1 Något att satsa på?	45
 FÖRTECKNING ÖVER KÄLLOR OCH LITTERATUR	 47

BILAGOR

Bilaga 1. SACO:s medlemsstatistik från år 1947-1997

Bilaga 2. Dokumentation av uppvaktningar

1. FÖRSTA ÖGONKASTET: EN INLEDNING

Forskning om intresseorganisationer har en lång tradition inom statsvetenskap. Nästan all forskning som företagits inom denna disciplin har på något sätt behandlat intresseorganisationen i interaktion på *tre* olika sätt. För det första gäller det relationen mellan organisationsledningen och medlemmarna där organisationsdemokrati kan sägas vara en nyckelterm. För det andra är det möjligt att studera förhållandet intresseorganisationer emellan och samspelet mellan intresseorganisationer och politiska partier. Relationerna kan vara såväl samverkande som fientliga. Som ett tredje alternativ finner man en typ av växelverkan mellan intresseorganisationer och staten, som kan kännetecknas av pluralism, korporatism eller något annat.¹ Den här uppsatsen kommer, självklart med tydliga begränsningar, att beröra de två sistnämnda aspekterna vad gäller det samspel en intresseorganisation kan medverka i.

Enligt en renodlad korporatistisk samhällsmodell gör intresseorganisationerna, regeringen och ämbetsmännen upp om angelägna frågor sinsemellan. Riksdagen har inte mycket att säga till om. Det som utmärkt svensk politik under många decennier har varit de många korporativa arrangemangen i kombination med parlamentarismen. Den svenska politiska kulturen har varit präglad av flexibilitet och kompromisser. Det som främst leder till kompromissande i beslutsprocessen är korporatismen. Den korporatistiska tesen sammanfaller i hög grad med tesen om parlamentens minskade betydelse.

Uppfattningarna går starkt isär vad gäller huruvida korporatism är ett ganska vackert eller ett fult drag i demokratihänseende. Aktörer med det kritiska synsättet har debatterat livligast i Sverige under de senaste decennierna.² Diskussionen har emellertid inte på något sätt stannat upp i och med den avkorporatisering som skett genom 1992 års riksdagsbeslut då intresseorganisationer framtogs rätten att delta i verksstyrelser. Idag finns nämligen en stor grupp inom socialdemokraterna, men också inom centerpartiet, vänsterpartiet och miljöpartiet som vill återinföra partsrepresentation i verksstyrelser³.

Stein Rokkans bevingade fras "Votes Count but Resources Decide"⁴ är inte så alldeles entydig och kan därför användas av olika sidor i den korporatismdemokratiska debatten. Precis som individer uppvisar organisationer olika ansikten på grund av om de är nöjda eller inte med utgången. Skillnaden är dock att när särintresset - i denna uppsats SACO - kontrolleras eller i alla fall nedtonas, visas ett vackrare ansikte upp för omvärlden än när särintresset har full kontroll.⁵ Människor, särskilt ledande personer i en organisation, är däremot särskilt vackra när de har kontroll över sin tillvaro, är trygga och genomför det de vill. Om man är missnöjd med det man åstadkommer är det lätt att man ses som

¹ Micheletti 1990. s. 1

² Öberg 1997. s. 1-2

³ DN 27/11 1995 s. 13 A

⁴ Rokkan 1967 s. 105

⁵ Öberg 1994. s. 262

mindre attraktiv. Det finns givetvis en mängd variationer mellan dessa ytterligheter också.

Vi har nu givit ämnet ett första ögonkast. Uppsatsen kommer sålunda behandla både tiden då Sverige präglades av en omfattande korporatism samt nuläget, vilket inte kännetecknas av detta fenomen. I detta inledande kapitel preciseras syfte och avgränsningar, sedan ägnas material och metod uppmärksamhet. Därefter följer visst resultat från tidigare forskning. Kapitel två förtäljer om födelsen och utseendet på Sveriges Akademikers Centralorganisation. Därefter redovisas i de två följande kapitlen den empiriska undersökningens resultat - SACO:s historiska agerande på arbetsmarknadsområdet. Detta avsnitt kommer sålunda utröna olikheter under olika perioder, med tyngdpunkten på en beskrivning efter avkorporatiseringen och framför allt vad gäller kanalen lobbying. I kapitel fem får läsaren ett helhetsintryck av agerandet och resultaten sätts i relation till den inledande teorigenomgången och frågeställningarna. Häri diskuteras också om SACO är något att satsa på i fråga om de nya förutsättningar som nu gäller.

1.1 Syfte och avgränsningar

Efter den avkorporatisering som till viss del skett är det av vikt att undersöka hur en traditionell intresseorganisation klarar av de nya förutsättningar som ges. I Marcussons och Vaverkas undersökningar framkommer att de stora intresseorganisationerna inte ägnar sig - eller ägnar sig i liten utsträckning - åt lobbying.⁶ För mig tycks resultatet förvånande och jag vill välja ut en organisation och se om jag verkligen får ett snarlikt resultat. Jag har valt att koncentrera mig på Sveriges Akademikers Centralorganisation och studerar hur den försöker påverka arbetsmarknadspolitiken genom fyra olika kanaler - opinionsbildning, lobbying, remissbesvarande och den parlamentariska kanalen. Förhoppningen är att kunna spegla SACOs utveckling i agerande sedan bildandet 1947.

Medvetenheten finns dock att SACO:s två första decenniers agerande inte blir uttömmande. Tyngdpunkten kommer att läggas på de informella vägarna till påverkan och främst på lobbyverksamheten *efter* 1992 års beslut om tillbakadragandet av representation i verksstyrelserna. För att kunna spegla dagens situation måste man dock gå tillbaka i historien för att kunna mäta någon slags skillnad och effekt av olika val och prioriteringar.

SACO står för budskap som debatteras flitigt i samhällsdebatten - kunskap, kompetens, individuella löner etc, men man slås av hur påfallande ringa det är forskat om SACO. Betydligt mer är utrett om LO och TCO - inte helt förvånande eftersom de organisationerna till numerären är klart större än SACO. Jag har dock valt att föra SACO under luppen eftersom det vore intressant att få större kunskap om denna intresseorganisation som växer kraftigt, medan de andra två sjunker i medlemstal. Uppsatsens ansats är deskriptiv eftersom undersökningen i vissa avseenden är en pilotstudie som skall försöka ge resultat vad gäller SACO:s utveckling i dessa kanaler. Det kan också nämnas att den är både kvantitativ och kvalitativ i sin natur.

⁶ Vaverka 1996 och Marcusson 1996.

Det är alltså centralorganisationen eller rättare sagt de ledande personerna i den som är föremål för studien, inte hur fackförbunden söker påverka arbetsmarknadspolitiska frågor. Jag kommer inte att utreda SACO:s insats vad gäller arbetsmarknadspolitik i Europa. Dels måste jag begränsa mig till den nationella arenan med hänsyn av tidsaspekten för en C-uppsats, dels är det ett faktum att om man vill studera en utveckling - mäta någon slags effekt - är det mer fördelaktigt att laborera med ett längre tidsperspektiv än de få år SACO varit med i europeiska sammanhang. Det är dock ett faktum att områden som skatter, utbildning, pensioner och socialförsäkringsfrågor påverkar arbetsmarknadsfrågor i hög grad och därför har jag när SACO försökt påverka inom dessa områden också inkluderat dem för att få en bredd i mitt material. Den generösa tillämpningen av arbetsmarknadspolitik har dock inte hindrat att kärnpunkten av mitt material absolut består av sådant som traditionellt ingår i arbetsmarknadspolitikområdet. Från Databasen Information Rosenbad utläser man att vad Arbetsmarknadsdepartementet och Arbetsmarknadsutskottet sysslar med är arbetsmarknadspolitiska åtgärder och arbetsmarknadsutbildning, frågor som rör arbetslöshetsersättning och utbildningsbidrag, lagstiftning på arbetsrätts- och arbetsmiljörättsområdet, arbetslivsfrågor och forskning om arbetslivet, regionalpolitik samt invandrar- och flyktingfrågor och regeringsärenden enligt utlännings- och medborgarskapslagstiftningen. Även utfall av påverkan på lokal och regional förvaltningsnivå kommer upp i analysen.

1.2 Definitioner

Med opinionsbildning menar jag marknadsföring gentemot allmänheten. Man vill bilda opinion för att påverka beslut. Det åstadkommer man främst genom att vara aktiv - organisationen vill synas. Man företar opinionsbildning för att skapa en positiv avsändarlegitimitet. Det centrala är dock att allmänheten skall inta en positiv ståndpunkt - en ståndpunkt som gynnar organisationen. För att uppnå detta syfte skriver man rapporter, anordnar presskonferenser och presseminarier, SACOs ledning skriver debattartiklar i dagstidningar, man inlånar konsulter som igångsätter ett förändringsarbete, man företar utställningar och bedriver kampanjer etc.

Lobbying bör förstås som utomparlamentariska intressegruppers försök att under informella former påverka politiker och tjänstemän, vilka har inflytande i olika faser av den politiska beslutsprocessen. Detta företar intressegrupperna för att deras intressen skall gynnas. Med lobbying avses riktade uppvaktningar, informella samtal, som ibland föregåtts av telefonkontakt, med olika företrädare i den politiska processen. Det är oftast SACO själv som har tagit initiativ därför att lobbying inte ingår som en formell påverkansväg som inrättats av politikerna. Kontakten kan dock ha tagits av en beslutsfattare och SACO-representanten och denne har då ett erfarenhetsutbyte, men även i denna situation försöker SACO-representanten lobba för organisationens uppfattning. Vad som kan följa med lobbying, är middagar på SACOs kansli eller arbetsluncher på restauranger.

1.3 Metod och material

Den metod som kommer att användas i analysen kan hänföras till *figur 3.1 Olika påverkanssätt*⁷. Jag vill inledningsvis göra läsaren uppmärksam på att det är *uppsatsförfattaren* efter en genomgång av respondenternas utförliga uttalanden om och redogörelser för händelseförlopp, strategier och principer som använts, klassificerar till de olika kanalerna. Den oklarhet som finns hos flera respondenter angående en definition av lobbying och opinionsbildning samt att innebörden av begreppen antagligen skiftar dem emellan, bör inte ställa till några problem. Detta tack vare att det är helt och hållet min egen analys efter inhämtande av respondenternas utsagor av påverkansmetoder (och kontroll av mig i de fall det är möjligt).

I avsnitten angående kanalerna remissbesvarande och den parlamentariska kanalen framgår mina operationaliseringar. En berättigad fråga är vad jag har använt mig av för operationalisering och vilka urvalskriterier jag använder i beskrivandet av lobbying och opinionsbildning. Jag har t ex inte bestämt mig för att nu studerar jag endast agerande i anslutning till beslut regeringen har tagit på arbetsmarknadspolitikområdet eller något annat. Bedömningen har gjorts att många ageranden (lobbying- och opinionsbildnings-tillvägagångssätt) går förlorade om man endast studerar en specifik fråga. Det handlar om många olika metoder som används inom de olika kanalerna. Eftersom det här är en deskriptiv undersökning som tar fasta på hela SACO:s utveckling har jag ansett det fördelaktigt att inte låsa mig till ett urvalskriterium. Jag är medveten om nackdelarna t ex att beskrivningen tenderar att bli allmän, men anser ändå att fördelarna överväger vid en studie som spänner över en så lång tid som hela SACO:s historia. När man undersöker framför allt lobbying genom intervjuer faller det sig relativt naturligt att man inte som utanförstående kan ha visshet om vilka försök till påverkan som skett och hur de har tagit sig uttryck. En viss lobbyverksamhet dokumenteras dock i t ex verksamhetsberättelser, men långt i från all. Genom att bemöda sig om att "gräva" från olika vinklar på företeelser och gå igenom allt upptänkligt objektivt material säkerställs en grundlig genomgång. Därefter görs en bedömning om påverkan har betydelse och är relevant för uppsatsen. Som motvikt till detta står dock den konkreta fallstudien angående *Akademikerpraktiken*, som beskrivs i kapitlet om förnyat agerande efter 1992. Syftet med detta lobbyingexempel är att visa på detaljer i agerande till skillnad mot den ibland något översiktliga historiska beskrivningen. Följande underrubriker kommer att redogöra för materialet.

1.31 Intervjuer

För att undersöka lobbyingaktiviteten har jag utfört flera djupintervjuer av ledande utredare och tidigare utredare på SACO. Även pressekreterare har intervjuats. För att få en så objektiv bild av SACOs påverkansverksamhet har jag även gjort intervjuer med externa aktörer som är kapabla att bedöma organisationens kompetens och agerande. Den nuvarande ordföranden och före detta ordförande i SACO som finns i livet, har också intervjuats med avseende på lobbying, opinionsbildning, representation i den parlamentariska kanalen och arbetsklimat för organisationen. Jag har bemödat mig om att intervjua ordförande eftersom de

⁷ Figuren är hämtad ur Svensson 1997. s. 12.

innehär en speciell roll. Till ordförandes uppgifter hör det politiska ansvaret för organisationen och att leda SACO-styrelsens arbete. Ordförande svarar också för de politiska kontakterna med medlemsförbunden samt externa och internationella kontakter inom viktiga policyområden. Ordförande i SACO i turordning som gick att intervjuas: Osborne Bartley 1968-1980, Göran Kalin 1980-1985, Jörgen Ullenhag 1985-1993 samt Anders Milton 1993-.⁸

Den förste respondenten anställs först 1967 och i och med detta får man finna sig i att kanalredogörelserna *före* denna tidpunkt är betydligt mindre utförliga. Verksamhetsberättelserna från 1950- och 1960-talen, kallades då årsböcker, består till största del av uppsatser. Diskussioner förs på en abstrakt nivå och det finns sällan någon form av kontinuerlig redogörelse för året som gått.

Alla intervjuer, förutom telefonintervjuerna, spelades in på band och skrevs därefter ut i sin helhet. Att använda sig av subjektiva utsagor som intervjuer, medför vissa risker. Det gäller att man värderar utsagorna efter källkritiska kriterier. När man skall studera informella kontakter är dock intervjumetoden ett fördelaktigt tillvägagångssätt⁹. Jag har sökt att komplettera intervjuerna i frågorna som rör lobbying och framförallt opinionsbildning med skriftligt material, så att tillförlitligheten skall kunna förbättras. Till största delen är det offentligt material, men jag har även använt mig av internt, mer strategiskt material jag bett SACO att få tillgång till.

1.32 Enkät

För att få klarhet i hur det ser ut i den parlamentariska kanalen har jag utsänt en enkät till de 25 förbund inom SACO. Jag har bett dem svara på om det finns nuvarande styrelseledamöter i riksdag, kommun- eller landstingsfullmäktige. Även hur situationen har varit, så långt tillbaka som möjligt, har undersökts.

1.33 Skriftligt material från SACO och från externa aktörer

Viss litteratur inom korporatism- och organisationsdisciplinen har använts. Propositioner, skrivelser och betänkanden har använts till det utförliga exemplet "Akademikerpraktik" som illustrerar hur lobbying kan gå till efter 1992. I verksamhetsberättelser och SACO:s årskrönikor har jag kunnat följa upp lobbyinsatser man kunnat redogöra för offentligt, men det som framförallt beskrivs i dessa är opinionsbildningsarbetet. Detta kompletterar intervjuerna vad gäller lobbyingverksamheten. Efter vissa påtryckningar fick jag tillgång till dokumentet "Lathund för opinionsbildning för olika projekt", vilket jag värderar relativt högt eftersom det är en exakt plan för påverkan. Det faktum att organisationen inte var mycket mån om att jag skulle få denna skrift gör att tillförlitligheten bör anses som ganska god - men a o är det inte alltför riskabelt att det ger en övervärderad och glamourös bild av SACOs opinionsbildningsstrategi. Man utläser hur intresseorganisationen resonerar, men man skall dock ta i

⁸ Se under intervjuer i källförteckningen för att få en utförligare bild över samtliga respondenter.

⁹ I Vaverka 1996 begränsar sig författaren till att mäta lobbying genom att räkna inkomna skrivelser till de utvalda utskotten och departementen. Jag har valt ett vidare undersökningsobjekt, därför att förutom den skriftliga lobbyingen finns det andra lobbyingsätt för särintressen att påverka.

beaktning att det är handlingsplaner det är fråga om och inte faktiska händelseförlopp.

SACO fyllde 50 år 1997 och med anledning av detta hade man till kongressen 24-25 november tagit fram jubileumsskrifter. Jag har även använt mig av kongressmaterial och principbeslut, vilket får anses som högst representativt för organisationen.

1.4 Särintressets försök att påverka den offentliga politiken

Under de senaste åren har diskussionen om Sveriges styrelseskicks förändringar varit föremål för debatt. Många forskare har hävdat att det skett en avkorporatisering¹⁰, vilket förväntas innebära att pluralismens ansikte kommer att synas mera. Även om korporatismen endast befinner sig i en viloperiod, innebär det att det minskande användningen av korporatistiska arrangemang borde uppvägas av en ökad betydelse av pluralism. För intresseorganisationer skulle detta ge vid handen ett större utnyttjande av informella kontakter med beslutsfattare för att kunna påverka politiska beslut. Denna utveckling är inte dokumenterad, men fungerar som en projekthypotes i *Politiska institutioner och strategiskt agerande (PISA)*¹¹.

Verksledningskommittén föreslog att lekmannastyrelserna skulle avskaffas, med andra ord borde inte representanter för intresseorganisationer delta i de statliga myndigheternas styrelser. LO ville bevara lekmannastyrelserna som givit en direkt beslutsmedverkan i statens centrala och regionala förvaltningsorgan. SACO och SAF stödde däremot utredningens förslag att avskaffa lekmannastyrelserna.

Riksdagen fattade ett beslut som innebar att systemet med lekmannastyrelser bevarades, men att styrelsens beslutanderätt något begränsades och att verkschefens ledningsansvar markerades starkare. År 1991 uttryckte dock SAF att från och med 1992 skulle organisationen inte delta i verksstyrelser längre. Det hade visat sig svårt för organisationen att lösa lojalitetskonflikter mellan myndighetens och organisationens skilda intressen. Man ansåg principiellt också att man inte borde ingå i "korporativa organ". I och med detta beslutade riksdagen att inte heller LO, TCO eller SACO skulle medverka i dessa. Regeringens proposition uttryckte att en handlingskraftig förvaltning måste kunna styras utan hänsyn till organisationernas särintressen.¹² Detta är en följd som visar på en av de förändringar som skett i det svenska styrelseskicket.

Från Sveriges Akademikers Centralorganisation synpunkt var spørsmålet komplicerat. Å ena sidan hade organisationen en "ideologisk grundsyn" som

¹⁰ Denna uppsats koncentrerar sig på hur SACO agerat före och efter avkorporatiseringen. Övriga intresseorganisationer man främst relaterar avkorporatiseringen med är LO, TCO, SAF, och LRF. Se t ex Micheletti 1994 s 25ff.

¹¹ Projektet vid Statsvetenskapliga institutionen i Uppsala syftar till att "bidra till förståelsen av det svenska politiska systemet genom att kartlägga de formella och informella regelverk som avgör vilka medborgare och organiserade intressen som *får* och *kan* göra *vad*." Står att läsa i Hermansson, Svensson, Öberg 1995 s. 2f. Denna uppsats förmodas utgöra en byggsten till det slutliga resultatet.

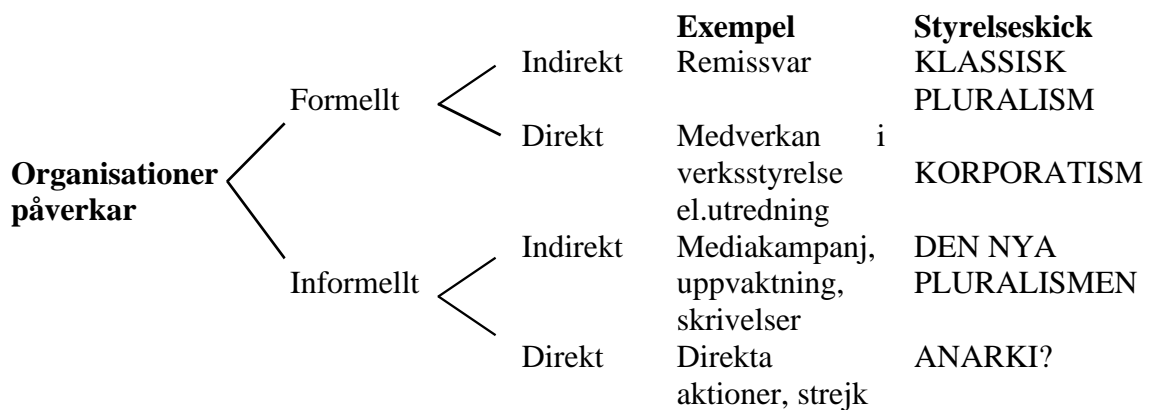
¹² Peterson och Söderlind 1992 s.70f.

innebar att man inte i någon större utsträckning borde sitta med i korporativa organ. Å andra sidan hade man en "pragmatisk hållning". Den gav uttryck för det faktum att man var den minsta organisationen inom sin bransch, och SACO kände sig därför "nödgd" att deltaga för att bevaka akademikernas intressen om de andra organisationerna deltog.¹³ I princip anser centralorganisationen att man inte skall ha synpunkter på allt för många allmänpolitiska frågor. "Vi skall tycka, tycker vi, om ett begränsat antal frågor där folk har anledning att tro att vi sitter inne med en viss sakkunskap."¹⁴

De principer man förespråkar blir indirekt vägledande för det *styrelseskick* som uppkommer. Det kan vara intressant att se denna figur och dra sig till minnes de olika

tankarna i korporatismdebatten om vad som är mest demokratiskt. Också med tanke på att Sverige har stigit in i något nytt.

Nedanstående figur är skapad av statsvetaren Torsten Svensson.¹⁵

Figur 1.4 a) "Påverkanssätt och styrelseskick"¹⁶

I den *klassiska pluralismen* hålls organisationerna borta från själva den politiska arenan. Det förhindrar dem dock inte att redogöra för vad de anser och ha synpunkter på till exempel rapporter och utredningar. Det är dock endast politikerna som tar besluten. I ett *korporativt* styrelseskick deltar man också formaliserat. Här har emellertid organisationen en långt större styrpotential, ty den medverkar direkt i beslutsfattandet.¹⁷ Enligt bland annat Maktutredningen uppehåller sig inte Sverige längre här utan i något betydligt mindre formaliserat

¹³ Intervju med SACO:s utredningschef Jörgen Ohlsson 97 11 19, men se också remissvaret till Verksledningskommittén 1986

¹⁴ Intervju med Åke Zettermark. Anders Milton, SACO:s ordförande uttalade vid intervjun 97 12 01: "Vi överlämnar frågor till specialorganisationer eller politiska partier som har större representativitet och legitimitet. Detta har tillfört SACO respekt och tillförlitlighet."

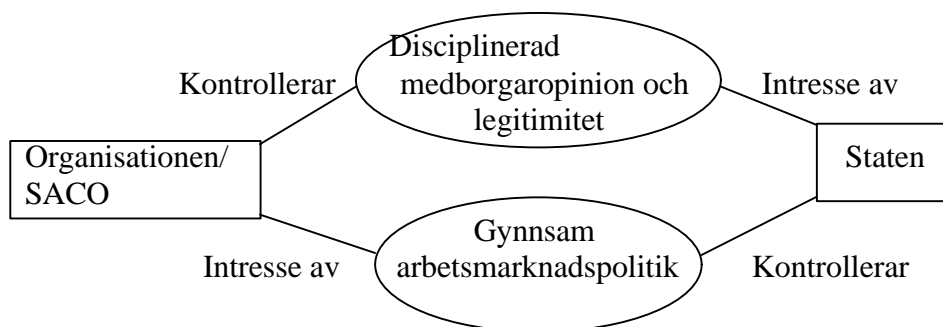
¹⁵ Återfinns i Svensson 1997. s. 12. Den bygger på två variabler - huruvida påverkan sker formellt eller informellt samt om påverkan sker genom ett direkt deltagande eller ett indirekt. Termen formellt innebär kanalen är instiftad och bibehållen i det politiska väsendet. En organisation agerar direkt om den är med i beslutsprocessen, medan den agerar indirekt om den efter påverkan på beslutsfattaren får i genom sitt önskemål.

¹⁶ Figuren är hämtad ur Svensson 1997. s. 12.

¹⁷ ibid s. 12f

system och ett styrelseskick som till hög grad är medveten om massmedias stora potential att kunna påverka medborgaropinioner och beslutsfattare. "Den nya pluralismen" är kärnan i undersökningssyftet i den här studien. Ett drag i det nya samhället är att massmedia upptar en stor tidsandel av vår vardag och dess betydelse bara ökar. *Anarki* kommer inte att behandlas i denna uppsats.

SACO både vill och måste helhjärtat bevaka arbetsmarknadspolitikområdet som intresseorganisation för akademikerna.

Figur 1.4 b) Relationen mellan staten och SACO i ett korporativt system¹⁸

Eftersom SACO har förbunden som medlemmar och inte enskilda SACO-medlemmar, upplever nog inte särskilt många förbundsmedlemmar att de kan påverka SACO som federation. Tanken är att SACO-medlemmarna skall försöka påverka förbunden som i sin tur skall samarbeta i viktiga, centrala frågor. Intresseorganisationen visar sig sålunda vara toppstyrd i sina försök till arbetsmarknadspåverkan men ledningen satsar på att försöka påverka vad den tror är bäst för medlemmarna. Ledningen måste förutom att företräda intresseorganisationen också kunna "förankra beslut" och uppträda som opinionsbildare. På så vis disciplineras och modereras medlemsopinionen¹⁹.

I figur 1.4 b) kan utläsas att det sker ett byte från staten och organisationens sida. När staten bedriver en politik som är gynnsam för organisationen till exempel efter att organisationen framställt krav - ställer densamma upp på att *kontrollera* sin hemmaopinion. Staten har *intresse av* att självrådiga grupper - till exempel vissa akademikergrupper som ofta är "självssäkra" och "välbeställda"²⁰ - hålls i schack eftersom den vill nå legitimitet.²¹ När SACO tidigare deltog på detta sätt i politiken kunde sålunda särintresset slå ut allmänintresset. Vilket ansikte SACO uppvisar kan variera mellan ett fullt då organisationen fullt ut får i genom sina krav eller ett vackert då den har ett visst inflytande, men ett mycket kontrollerat och berättigat sådant.²²

¹⁸ Anm. Figuren är något modifierad. Den är hämtad ur Öberg 1994. s. 26 där det förs ett principiellt resonemang om organisationer kontra staten.

¹⁹ Öberg 1997. s. 12

²⁰ Ljunggren 1997. s. 5

²¹ Öberg 1997. s. 11

²² Resonemanget är hämtat ur Öberg som för ett principiellt resonemang om korporatism och organisationer ibid s. 13

2. FÖDELSEN OCH UTSEENDET: SVERIGES AKADEMIKERS CENTRALORGANISATION

Den akademiska fackliga rörelsen kan betraktas som en rätt ny företeelse. Samtliga centralorganisationer för genuina akademiska grupper i de nordiska länderna uppstod först efter andra världskriget.²³ År 1917 bildades ursprunget till SACO, Sveriges Statstjänstemannanämnd. 1943 kom en organisation för yngre akademiker till - SYACO. Samma år bildades Statstjänstemännens Riksförbund (SR). År 1946 slogs SN och SR ihop och antog namnet SR. SACO föddes 1947 genom att SYACO och 15 akademikerförbund gick samman. Medlemsantalet var då ca 15 000.²⁴ SACO har betecknats som "den första fackliga centralorganisationen i världen för akademiker"²⁵. Tre år senare, 1950, tillkom motsvarande centralorganisationer i tre nordiska länder, nämligen Danmark, Norge och Finland. Den isländska systerorganisationen har verkat sedan 1958.²⁶

2.1 Varför uppstod den?

Varför bildade då akademikerna en centralorganisation? Ett av välfärdsstatens mål var att inkludera alla. Det ansågs som självklart att organisationsväsendet tog ett omfattande ansvar för att hela folket blev företrätt i olika intressegrupper. Detta kunde ske genom statens ingripanden eller att grupper slöt sig samman frivilligt.²⁷

Förutom det ovan nämnda kan man hänföra att för akademikerna gjorde särskilda företeelser att de insåg att en organisering vore att föredra. För det första märkte akademikerna att de relativt sett hade fått det sämre. De trodde sig vid den här tidpunkten hädanefter komma att jämföras med andra grupper både prestigemässigt och ekonomiskt. För att försvara sin levnadsstandard organiserade man sig hårdare. För det andra verkade akademiker under omständigheter som andra grupper inte gjorde. Exempelvis utförde de oavlönad praktik och hade dryga studieskulder att betala av. Akademikerna hade sålunda "unika förhållanden som stimulerade till påverkan via organisationsbildande". Vidare menar statsvetaren Ljunggren att kanske var det så att i fyrtiotalets samhälle fanns ett "stort intresse för en politisk aktivering av medelklassen".²⁸

Uppkomsten av SACO var dock problematisk från skilda håll. I SACO:s Historieboken står att läsa att bildandet av SACO "skedde inte utan motstånd från de egna leden, åtskillig akademisk konservatism, enskilda gruppers benägenhet att

²³ Helenius 1975. s. 22

²⁴ SACO 1997. *SACO och förbunden -97*. s. 2 och SACO, Sjöberg 1965. s. 8

²⁵ Orden är Bertil Östergrens, kanslidirektör på SACO under 1950- och 1960-talen, infört i Helenius 1975 s. 22

²⁶ *ibid* s. 22

²⁷ Ljunggren 1997. s. 7

²⁸ *ibid* s. 7f

vara sig själva nog och somligas ovillighet att stiga ned från det vetenskapliga elfenbenstornet måste övervinnas“.²⁹

2.2 Organisationsförändringar

1975 slogs SACO och SR samman till SACO/SR. År 1989 beslutade kongressen om ett namnbyte till SACO och samtidigt erhöll organisationen en förändrad logotype.³⁰ Man ändrade betoningen på logotypen genom att förlägga tyngdpunkten på A:et istället för det tidigare O:et. På så sätt markerade man att SACO är en organisation för akademiker. Från och med 1990 beslöts också att man skulle dela på ordförande- och kanslichefsfunktionen.

Från början fanns två förhandlingsavdelningar som 1991 sammanfördes till en - den personalpolitiska avdelningen - som i sin tur försvann 1993.³¹ Samtidigt bildades Samhällspolitiska avdelningen. Det grundade sig på att 1989 fattade styrelsen ett beslut att SACO centralt skulle arbeta mycket mer med samhällspolitisk påverkan och opinionsbildning än tidigare. Man tonade ner förhandlingsverksamheten.³² Omorganiseringen 1991 var ett led i den målstyrningsstrategi som inleddes vid den tidpunkten. SACO blev en mycket "platt" organisation.

I dagsläget har SACO 26 förbund och cirka 426 000 medlemmar.³³ Medlemmarna är organiserade horisontellt m a o efter yrkesförbundsprincipen. SACO:s medlemsidé är att ha *utbildning* som organisationsprincip.³⁴

²⁹ SACO/SR 1987. *Historieboken* s. 38

³⁰ SACO 1997. s 2

³¹ Verksamhetsberättelse 1991 samt tel.intervju med Marie-Louise Strömgren.

³² Intervju med Jörgen Ohlsson

³³ Verksamhetsberättelse 1997, bil 4. För att studera SACO:s medlemsutveckling se uppsatsens bilaga 1.

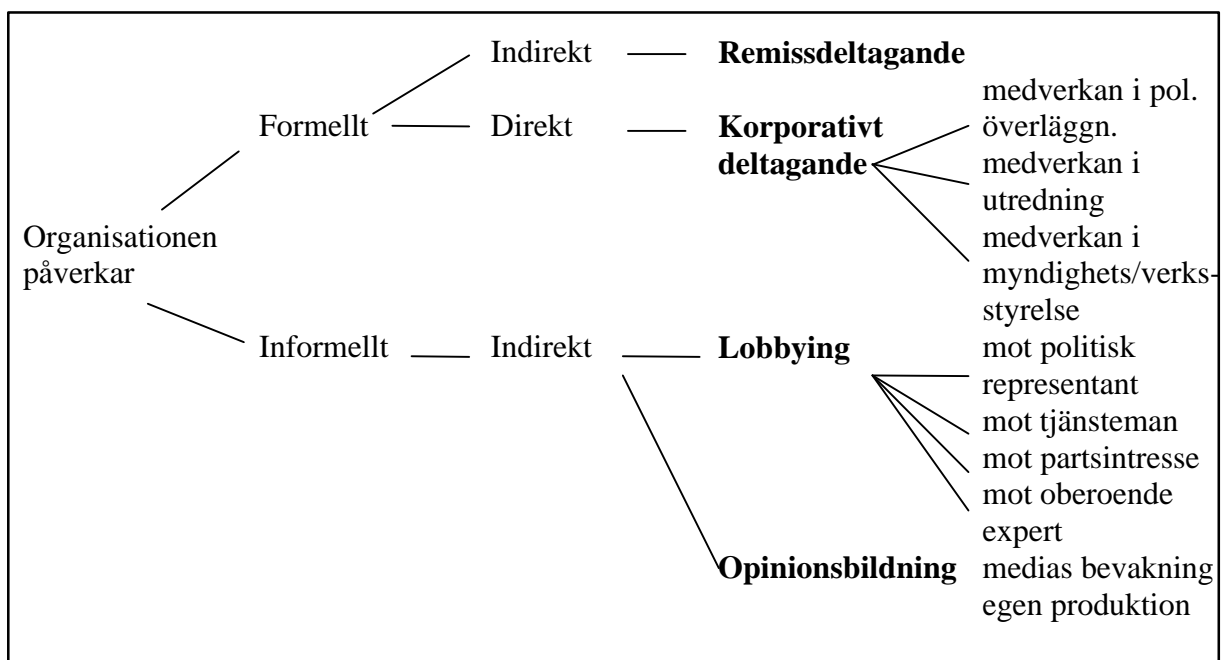
³⁴ LO har ju som bekant en vertikal organisering. För ett utförligt resonemang om för- och nackdelar med en horisontell organisation, se Helenius 1975. s 87ff. Jfr också Ljunggrens tankar om och kritik av denna organisationsprincip s.30f

3. AGERANDET

3.1 Vilka kanaler har SACO använt i sina påverkansförsök och i vilken omfattning?

En akademiker är i första hand medlem i ett förbund som i sin tur är medlem i SACO. SACO-förbunden bevakar de enskilda medlemmarnas intressen på arbetsmarknaden och i samhället. Det gäller t ex frågor om utbildning, lön och övriga frågor av betydelse för anställningsförhållanden och yrkesutövning. Många frågor är dock av gemensamt intresse för alla eller flertalet SACO-förbund t ex skatter och socialförsäkringar. I sådana fall samordnar centralorganisationen förbundens strävanden och talar för samtliga berörda akademikergrupper.³⁵ Grundvalen vilken SACO:s verksamhet vilar på, kan sägas vara att se till att förbundsmedlemmarna får andel av den standardstegring de bidrar till att åstadkomma.

Om man utvecklar den tidigare använda modellen till en mer komplett bild av deltagandet framträder figuren nedan. Förutom de kanaler som uppsatsen grundligt kommer att redogöra för i särskilda avsnitt, påverkar SACO genom andra tillvägagångssätt. Inledningsvis kommer att redogöras för *korporativt deltagande*.

Figur 3.1 Olika påverkanssätt³⁶

³⁵ Intervju med Åke Zettermark

³⁶ Svensson 1997. s.14

3.2 Korporativt deltagande

Regeringsöverläggningar har alla intervjuade ordförande utom Milton deltagit i. I myndighetsstyrelser har visserligen partsrepresentationen avskaffats, men den kvarstår bland annat i olika former av rådgivande organ. Att sitta med i ett sådant organ kan i många fall innebära att inflytandet fortfarande är stort för SACO³⁷.

Bertil Rehnberg var ställföreträdande generaldirektör i AMS 1964-1972 och generaldirektör 1973-1983, så han har en god inblick i SACO:s beteende. Många SACO-representanter har han hunnit studera i AMS nämnd och senare rådgivande nämnd. Det sammanlagda intrycket är att de var mycket aktiva, pålästa och kunniga. Rehnberg menar att detta gör intryck. De tillförde verksamheten mycket. Aktiviteten var särskilt stor under tidigt 1970-tal vid den s k akademikerkrisen. Framför allt ville man göra statsmakterna uppmärksamma på den allvarliga situationen för de många nyligen utexaminerade. Rehnberg menar att Bartley fick ett relativt stort genomslag för sina idéer. Under 1980-talet agerade man sedan för att bredda synen på akademikernas arbetsmarknad. Nya fruktbara möjligheter uppkom t ex inom privat sektor. Rehnberg anser att SACO på hans tid som GD inte var snäv i sin utövning utan organisationen uppvisade en stor intressebredd. Man representerade en växande grupp på arbetsmarknaden.³⁸ Det SACO åstadkom i AMS styrelse var dock mer myndighetsutövning och kan kanske inte i hög grad kopplas samman med SACO:s uppfattning i stort.

Bo Jangenäs, planeringsdirektör på AMS som arbetat i verksamheten under 25 år, anser att AMS lyssnar på alla partsintressens åsikter. Det viktiga är sakkunskap, att kunna sätta sig in i problematiken och att vara seriös. Detta har SACO uppfyllt de två senaste decennierna. Enligt Jangenäs var Ullenhag oerhört sakkunnig och hade ett stort inflytande i AMS styrelse utan att man kan säga att han drev något särintresse i sak. Jangenäs anser att på senare år har kompetensen gått tillbaka något även om man inte kan säga att det är någon väldig skillnad. Som organisation anser han dock att SACO i högre grad uppträtt som ett särintresse än TCO och LO.³⁹

Jag gör den noteringen att det kan vara bra att ha organisationens ordförande i AMS rådgivande nämnd som en tydlig markering för nämnden att stor vikt nedläggs vid denna representation. Men Milton är en ordförande som samtidigt är VD i Läkarförbundet plus att han har internationella uppdrag. Därför har en delegering skett av platsen. Dock har inte Milton den utbildnings- och arbetsmarknadskompetens som Ullenhag har, mycket p g a den senares arbete i riksdagen.

³⁷ I Nyqvist 1996 framkommer att representanter från LO, TCO, SAF och SACO anser att deras inflytande faktiskt är stort, i första hand genom deltagandet i arbetsgrupper.

³⁸ Telefonintervju med Bertil Rehnberg

³⁹ Telefonintervju med Bo Jangenäs

Sitt *utredningsmässiga* genombrott fick SACO i slutet av 1950-talet då organisationen började bli företrädd i statliga utredningar som rörde arbetsmarknadspolitik.⁴⁰ Är man med som sakkunnig har man möjlighet att skriva särskilda yttranden och på så sätt påverka. Följande framställning kommer att koncentreras på de kanaler för studiens primära undersökningssyfte.

3.3 Lobbying

Under 1950-talet präglades SACO av en kampvilja att bli erkänd. SACO mottogs från början med stor skepsis. "Arbetsgivarna tyckte det var bökigt med en militant akademikerorganisation, för det var vi verkligen. Och TCO deklarerade redan från början att SACO var en helt onödig organisation på svensk arbetsmarknad."⁴¹ 1950-talet blev konflikternas årtionde, med tre stora arbetsmarknadsstrider 1952, 1955 och 1956. Man koncentrerade sig på förhandlingsverksamheten och var relativt effektiv där, men hade inte tid och kraft att använda sig av lobbying inom samhällspolitiken under större delen av decenniet. I årsböcker och i SACO-tidningen redogörs för SACO:s agerande i avtalsrörelser, strandningar, konfliktvarsel och förlikningsförfarande. Man kan i hög grad tala om ett särintresse som slog sig in på den fackliga arenan.

Någon egentlig arbetsmarknadspolitik kan man inte börja tala om före 1967. Detta med anledning av att då kom de första tecknen på en begynnande arbetslöshet, innan dess hade inte akademiker behövt bekymra sig i stort sett alls. Det blev ett stort eko i dagspressen om bland annat en civilingenjör i Göteborg som var arbetslös och fick arbeta som tidningsbud. Detta utgjorde ett avstamp inom organisationen. Man aktiverade sig mot framförallt AMS, men också mot regeringen på olika sätt. SACO vidtog också egna åtgärder genom att bland annat starta en arbetslöshetskassa. Frågan utreddes under 1967-68 och arbetslöshetskassan startade 1970. Det var en "manifestation", man ville visa att man tog det här på allvar. "Det var också ett sätt att visa att man var en organisation som var vuxen, man ville spela på samma planhalva som TCO och LO."⁴²

På 1960-talet präglades organisationen av en glad amatörism.⁴³ En respondent som anställdes tidigt på SACO, anser att SACO blev en utpräglad lobbyorganisation i slutet av 1960-talet. Man ansåg att det var den effektivaste metoden när man inte var så väletablerad. Av de kanaler som stod till buds under 1960-talet utnyttjade ledningen lobbying mest. SACO hade ingen opinionsbildande verksamhet som bas och därför ingen styrkeposition. "Vi fick gå mer direkt på makthavarna och försöka få de övertygade. Vi kanske då, gladdes åt mindre framgångar än vad man kräver idag. Vi lyckades i alla fall bygga upp ett

⁴⁰ SACO Sjöberg 1965. s. 11

⁴¹ SACO-tidningen Lund 1990. Han blev studentombudsman 1948 i SACO och har bl a varit förste vice ordförande i SACO under många år.

⁴² Intervju med Sten Marcusson

⁴³ SACO/SR-tidningen nr 1 1986 s. 26

bra lobbyarbete under 1968-75 på arbetsmarknadsområdet.“⁴⁴ I AMS fick man representation 1969 efter att ha bett ihärdigt om det. Man fick in representanter i länsarbetsnämnderna 1973 på de fem största kårorterna och 1975 fick SACO representation i samtliga länsarbetsnämnder. Då ansåg sig SACO vara en någorlunda jämbördig part med TCO och LO. Bedriva ett intensivt lobbyarbete kan man sålunda göra med skilda syften visar det sig och även mycket långsiktigt. Under tidsperioden 1968-75 lobbade organisationen för att få representation i olika organ. Resultatet framkommer i verksamhetsberättelserna i form av representation i olika organ.

Uppvaktningar

Uppvaktningar finns dokumenterade från år 1960 i årsböckerna. Den första var en gemensam uppvaktning tillsammans med TCO av finansministern. Den respondent som först företog en uppvaktning berättar:

Uppvaktningarna har därefter fortsatt med olika frekvens beroende på vem som har varit ordförande i SACO. Under Bartleys tid som ordförande (1968-1980) var de förhållandevis många, för att sjunka under Kalins tid (t o m 1985) och för att kraftigt stiga under Ullenhags år (1985-1993).⁴⁵

Av 1971 års dramatiska avtalsrörelse vilket bl a inkluderade lockout av officerarna och nedslag för SACO i stort drog man flera konsekvenser.⁴⁶ I fortsättningen förstod man också att man måste skaffa sig kontaktnät hos politiker, man måste vara förberedd och veta vad som är på gång i beslutsprocessen. En långsiktig och mer kraftfull opinionsbildning och lobbyverksamhet började ta form för man insåg att det var det bästa sättet att också påverka sina löner och arbetsvillkor.

Ullenhag bedrev lobbying under en lång tid i syfte att SACO skulle få en ordinarie plats i Arbetsdomstolen. LO, TCO och SAF hade ordinarie ledamöter men SACO hade det inte. Arbetsgivarsidan hade dessutom en plats mer än arbetstagersidan men ändå fick inte SACO stöd från LO och TCO för ett inträde. Man upplevde från SACO:s sida att TCO bromsade så mycket den kunde. Justitieminister Anna-Greta Leijon som hade ett förflutet inom SACO uppvaktades och övertygades men hon lyckades inte få med sig regeringen. Ullenhag hade många direktkontakter med Mona Sahlin i kanslihuset och hon var på SACO vid ett flertal tillfällen. Hon drev den här frågan intensivt men fick också mothugg. Under Börje Hörnlunds tid som arbetsmarknadsminister började SACO dock få

⁴⁴ Intervju med Sten Marcusson

⁴⁵ Min fråga om antal uppvaktningar per år, oberoende besvarad av de tre tidigare ordförande plus delvis dokumentation i SACO-tidningen genom åren

⁴⁶ SACO/SR 1987. Historieboken. s. 115. SACO insåg att det nästan är omöjligt att återhämta förluster från tidigare år. Det bör man vara medveten om varje gång man träffar en avtalsuppgörelse. Det är inte realistiskt att formulera sina mål så att reella kompromissmöjligheter är i det närmaste obefintliga. SACO förstod nog också att för att nå framgång i en storkonflikt för akademiker måste konfliktmålen vara sådana att de av allmänheten uppfattas som någorlunda skäliga och sakligt grundade. Det är troligt att regeringen och riksdag ingriper med lagstiftningsåtgärder om man driver en storkonflikt på den statliga sektorn så långt att konfliktmålen inte uppfattas som rimliga. Skäligheten skall ses i förhållande till risken för att konfliktåtgärderna allvarligt äventyrar väsentliga samhällsintressen.

ett visst genomslag efter flera företagna uppvaktningar. Det var en stor framgång för SACO när organisationen till sist fick gehör för sitt krav.

Politisk rekrytering

Det framkommer att man hade ett *system* på SACO:s kansli för att få tätare kontakt med de politiska partierna. "Jag såg till, att när man anställde folk på kansliet hade hela spektrat företrätt, från v till m. Det gjorde att vi hade ganska lätt att komma i kontakt med ledningen för ett parti. Vi visste vad de stod politiskt. Kommer fru Mundebo och söker jobb så vet jag var hon står politiskt."⁴⁷ Benne Lanz som vid olika tillfällen var organisationschef och informationschef satt med i vpk:s partistyreelse och hans dåvarande hustru var riksdagskvinna.

Det har jag förstått i efterhand, att varför jag fick vikariatet, som snart övergick till fast tjänst, var att jag hade ett förflutet i centerns ungdomsförbund och man hade ingen bondeförbundare på kansliet innan. Jag var i princip jämnårig och kompis med de andra ledande inom centerns studentförbund, Olof Johansson och Åke Pettersson m fl.⁴⁸

Man rekryterade 1970 också tre unga moderater som hade lämnat moderaternas kansli i protest mot Yngve Holmberg. Det var Ulf Adelson, som blev assistent till verkställande direktörn, Hans Sandebring fick svara för SACO:s kursverksamhet och Anders Arfwedson kom att arbeta med utbildnings- och arbetsmarknadsfrågor. De var duktiga lobbyister för de hade mycket nära kontakter i riksdagen.⁴⁹

Det är ingen hemlighet att Ullenhag rekryterades för att han hade många kontakter i riksdagen eftersom han vid den punkten var gruppleddare för Folkpartiet Liberalerna och talesman i utbildningsfrågor. Han företog många uppvaktningar tack vare sitt kontaktnät. Namn som Sahlin, Leijon, Hörnlund nämns vid ett flertal tillfällen.

1970-talets representation - som "nationslivet"

SACO började på 1970-talet kontinuerligt att bjuda in utskott, riksdagsgrupper, partikanslier och partiledningar. Partierna hade man som målsättning att bjuda in minst en gång om året. Allt eftersom åren har gått har det blivit större tillställningar. SACO gick inte bara i genom arbetsmarknadspolitik utan även andra områden. Dessa valdes litet efter vad som stod på högkant. Arbetsmarknadspolitik, lönefrågor, skatter, utbildnings- och forskningspolitik ingick alltid om man hade partikanslier eller ledningar där. Den här informella kontakten var mycket intensiv under första hälften av 1970-talet.

Representationen under 1970-talet ingick i ett umgängesmönster. "Det var för att man skulle ha trevligt. Det var inte 80-talsstuk på det hela, finansvärldens representationsmetoder är mer ytligt flott. Det var mer som 'nationssstuket'. Man äter, man dricker en del sprit och man för en intellektuell diskussion hela tiden."⁵⁰

⁴⁷ Intervju med Osborne Bartley

⁴⁸ Intervju med Sten Marcusson

⁴⁹ Intervju med Sten Marcusson

⁵⁰ Intervju med Sten Marcusson

Vissa SACO-representanter kände till ledande politiker från universitetsvärlden, så det gjorde att det i dubbel bemärkelse upplevdes som en igenkännbar tid.

Den tid en utredning hade till förfogande var mycket lång på 1970-talet till skillnad mot vad den är i dag. Det etablerades kontaktnät under denna tid. För SACO:s del gällde det fortfarande att slå sig in i de här nätverken under tidigt 1970-tal, att argumentera så väl att det dels gick att knyta kontakter alternativt återuppta studentkontakter, dels skapa ett förtroende för sin organisation. Det byggde på ett personligt kontaktskapande - på personliga relationer. Särskilt i slutet av en utredningsfas blev det mycket spel. Frågor restes sinsemellan exempelvis att "ställer du upp på det här, så stöttar jag dig på detta sätt".⁵¹ Så kan man inte uttala sig om man inte tidigare känt individen ifråga alternativt ihärdigt försökt och lyckats skapa en personlig relation på informell basis. Efter 1974-75 kom sedan de fackliga organisationernas gyllene epok bl a genom MBL och LAS, och SACO satt "plötsligt inne i statsapparaten". Då försvann det mer kvalificerade lobbyarbetet. Då satt man plötsligt inne i organen.⁵²

Socialdemokratin och LO

När det har varit socialdemokratiska regeringar har LO haft fördel för de har normalt direktkanaler in i de strategiskt viktiga Arbetsmarknadsdepartementet. "Även om de inte skulle få ett förslag på remiss, kan de i alla fall påverka ett sådant förslag vilket inte alls är självklart för TCO och SACO. Socialdemokraterna var svårast att komma överens med. Det gällde att hitta personer som inte var helt negativt inställda och alltid ha en god argumentation."⁵³

De flesta arbetsmarknadsministrarna har man haft en skaplig kontakt med. Däremot kom SACO och Olof Palme aldrig riktigt bra överens. Osborne Bartley, ordförande i SACO 1968-80, minns ett alldeles speciellt tillfälle han lyckades övertyga Palme. Det gällde ett förslag från LO om en ytterligare höjning av marginalsatserna 1975:

De andra politiska partierna hade fått nej av Palme när de hade försökt få honom att dra tillbaka förslaget. Jag var ensam med honom. När han inte var den där politiske högtalaren, gick det faktiskt att få honom att ta reson ibland. Den gången var det nog klokt att inte ha med skatteexperten, utredningschefen för det är lättare att prata två för då får man lita på varandra. Annars är det frågan om att man skall skaffa sig, eller ha ett alibi. Han sade morgonen därpå att han hade accepterat mina argument och sedan berättade han för mig i förtroende hur hela gången med politiska ledare som försökt övertyga honom hade varit den där kvällen. Men allt detta kunde jag under de år jag satt kvar aldrig tala om. Jag kunde inte gå ut och skriva om det, jag kunde inte säga det till någon - inte ens någon på kansliet - för då hade jag aldrig ha kunnat komma igen. Det var den tydligaste påverkan momentant. Det var hela SACO-avgiften många gånger för många år som tjänades in.

⁵¹ Intervju med Sten Marcusson

⁵² Intervju med Sten Marcusson

⁵³ Intervju med Sten Marcusson

Informell kontaktfrekvens

Om man inte känner till om det finns SACO-styrelseledamöter i riksdagen eller att man anser att dessa har mindre potential än andra mer ledande politiska personer, är det naturligt att kommunicera och föra fram SACO:s uppfattning till andra ledamöter.

Olof Petersson har bl a undersökt Arbetsmarknadsdepartementets kontakter med organisationer. SACO placerar sig strax under LO och TCO i kontaktfrekvens med Arbetsmarknadsdepartementet. Alla de tre arbetstagarorganisationerna ligger inom samma sfär, 69, 67 resp 62 kontakter åtminstone någon gång per år.⁵⁴ Om man som i Holmberg m fl studerar samtliga riskdagsledamöters självrapporterade kontakter med olika arbetstagarorganisationer inom *samtliga* politikområden blir resultatet ett annat. SACO får betydligt lägre kontaktfrekvens än de andra två.⁵⁵ Detta är nog ett uttryck för att man är koncentrerad på kärnområden som arbetsmarknadspolitik.

En person som är expert på lobbying är Anders Lindberg eftersom han är lobbyist själv och arbetar på lobbyistfirman JKL. Han anser att SACO under relativt lång tid präglats av sitt numerära dilemma. Om man är minst i sammanhanget är det naturligt att man får ett litet genomslag för sina idéer. SACO uppfattades ända fram till 1980-talet av den stora allmänheten "som ett särintresse som endast ropade för sina idéer. En aktör som gör det förutsägbara blir inte intresseväckande".⁵⁶

3.4 Opinionsbildning

Opinionsbildning kan dels handla om försök att nå allmänheten med sin egen produktion av utredningar, böcker, skrifter, broschyrer och statistik, dels massmedias bevakning av organisationen och vad den företar sig. I det sistnämnda fallet är massmedia mer ett medel i organisationens önskan att påverka.

Vid genomgång av verksamhetsberättelser, årsböcker och SACO-/SACO/SR-tidningen på 1950- och 1960-talen noterar jag vilken oerhört liten vikt som läggs vid opinionsbildning i samhällspolitiska frågor. Från och med starten 1947 och hela 1950-talet uppträder SACO i stor utsträckning mycket särintresseorienterat i negativ bemärkelse. Det handlar oftast om att påverka relativt perifera enskilda yrkesförhållanden och villkor. På 1960- och 70-talen handlar det mycket om lönefrågor och man är aggressiv. Praktiskt taget ingen vikt läggs vid en diskussion eller argumentation om arbetsmarknadspolitiska frågor i stort. Man vill inte ta något vidare samhällsansvar när man är med i regeringsöverläggningar. Vid genomläsning av ovan nämnda material kan jag även notera olika grad av tillfredsställelse i fråga om vad organisationen åstadkommer och eventuell kritik både externt och internt riktad mot organisationen.

⁵⁴ Petersson 1989. s. 120.

⁵⁵ Esaiasson och Holmberg 1988 s. 65 och Esaiasson och Holmberg 1996 s. 254

⁵⁶ Tel.intervju med Anders Lindberg

Brytpunkten 1985

En organisations framgång hänger till stor del samman med hur mycket organisationen syns utåt och hur den uppfattas av sin omvärld. År 1985 blev ett år av självvrannsakan för SACO/SR. Förbunden ansåg att SACO/SR under en längre tid hade varit profillös, fantasilös och tråkig. I flera ledare och debattartiklar i SACO/SR-tidningen framkommer att man anser att SACO/SR måste bli dynamisk och drivande i frågor som är av betydelse för medlemmarna. Om organisationen spelar en aktiv och positiv roll i samhällsdebatten ger det också mer tyngd.⁵⁷ I styrelsens yttrande över motioner till kongressen 1985 uttrycker man att målet är att SACO/SR ska synas, märkas och höras bättre för att få ett starkare genomslag för SACO/SR:s idéer. Ett konkret uttryck av detta ledde dels till att ändamålsparagrafen, av flera förbund uppfattad som diffus och oklar, ändrades av styrelsen, dels att ett omfattande förändringsarbete startades.

Genom den preciserade och tydligare ändamålsparagrafen hoppades man att ingen tvekan skulle finnas om färdriktningen och att man bättre skulle kunna styra den. Förändringsarbetet inleddes med att man anlidade en konsult och en organisations-teoretiker, Christer Jonsson respektive Per Olof Berg.⁵⁸ Man arbetade med SACO/SR:s profil i SACO/SR-frågor. Man manifesterade den nya profilen genom den nye ordförande Jörgen Ullenhag, som man för första gången i SACO:s historia rekryterat externt. Innan han blev vald föregicks en omfattande presentation av honom i massmedia.⁵⁹ "Arbetet med att profilera SACO hänger intimt samman med en offensiv satsning på SACO/SR:s informationsverksamhet. Den nya profilen, kvalitet, kunskap och kompetens, fick inte fullt genomslag under de första åren eftersom en viss konflikt uppkom mellan den mer förhandlande och den mer opinionsbildande sidan inom SACO. Den förhandlande organisationen anses som mer statisk."⁶⁰

Under Ullenhags tid förbättrades opinionsbildningen åtskilligt.⁶¹ Han skrev många debattartiklar, särskilt tyckte han att det var angeläget att få in artiklar i ortstidningar. Man prövade litet mer vågade projekt och marknadsföring. I och med att Milton blev ordförande november 1993 och en ny kanslichef rekryterades har man dock blivit ännu mer utåtriktad. Ledningen arbetar mycket målmedvetet med opinionsbildning. SACO har en högst välplanerad massmediastrategi, vilken kommer att redogöras för längre fram. Anders Milton uttrycker ofta i tal och skrift⁶² det faktum att 1970 var Sverige världens rikaste land med högst BNP, idag har vi halkat ner till 18:e plats. Huvudmålet är att få i gång en ordentlig tillväxt för annars kan inte SACO:s medlemmar förvänta sig några förbättringar. Det är fråga om allmän ekonomi- och tillväxtopinionsbildning med dagens ledning i SACO.

⁵⁷ SACO/SR-tidningen 1985 nr 4 s. 21

⁵⁸ SACO/SR:s verksamhetsberättelse 1985

⁵⁹ SACO/SR:s verksamhetsberättelse 1985

⁶⁰ Intervju med Sten Marcusson

⁶¹ Intervju med Zettermark, Månsson och Marcusson

⁶² SACO-kongressen 24-25 november 1997 samt intervju

Förekomst i nyhetsmedier

I *tabell 3.4* går att utläsa hur marginellt SACO förekom i nyhetsmedier under valrörelserna på 1980-talet. Den speglar hur aktiva de båda organisationerna var i valrörelserna t ex om de kom med förslag, utspel eller utredningar som refererades av journalisterna. Noteras kan den starka upphämtning som skett på 1990-talet. Denna undersökning styrker de källor jag använt mig av i beskrivandet av den interna kritiken under första hälften på 1980-talet.

Tabell 3.4 SACO och TCO som aktörer i nyhetsmedierna, under valrörelserna 1979-1994 - andel dominerande aktör bland artiklar som handlar om SACO, TCO, LO, LRF

	1979	1982	1985	1988	1991	1994	År
SACO	1	3	1	0	14	29	Procent
TCO	11	11	8	9	19	18	
Totalt antal	622	216	161	80	92	102	

Källa: Statsvetaren Esaissons föredragning på SACO-konferensen för förbundsdirektörer i SACO-huset, 1998 03 18⁶³

I samband med varje kongress vart fjärde år kan man oftast vänta sig minst en presskonferens. Detta började år 1970. Presschefens uppgift har varit i stort sett likvärdig under de senaste decennierna förutom att innehållet man för ut har ändrat karaktär.⁶⁴ På 1970- och 1980-talen var temat för presskonferenser i mycket högre grad förhandlingsverksamheten och löner. I dag förekommer presskonferenser nästan till uteslutande del när utredningar är färdigställda eller man vill diskutera något samhällspolitiskt.

SACO-utredningar

SACO producerar på eget initiativ utredningar inom de primära områdena för förbundsmedlemmarna t ex antagningsregler till och kvalitet inom universitet och högskolor, inkomstpolitik, arbetsmarknadslägen, pensioner och skatter. Jag noterar att de flesta intervjuade understryker att SACO står för ämnesvalet men att det är mycket viktigt att utredningarna håller hög kvalitet och objektivitet. Chefsekonomen Jan Bröms kan man påstå är SACO:s Mr Opinionsbildning. Genom åren har politikerna tagit till sig tankar och förslag ur Bröms utredningar och omformat dem. Det har gällt socialförsäkringar och löntagarfonder. Och den klart största opinionsbildningsinsatsen utmynnade i skattereformen 1990/91. Skatteutredningen arbetade Bröms med under en ganska lång tid och han diskuterade med professorer i ekonomi. Boken "Enhetlig inkomstskatt" som utkom 1986 fick ett stort opinionsgenomslag i ledare och krönikor. På så vis påverkade den politikerna.⁶⁵ Effekten gick alltså mediavägen. Dåvarande finansministern Feldt sade vi sitt kongressanförande 1989 att "om någon skall

⁶³ För den intresserade, studera t ex Asp m.fl. 1988, för att se hur forskarna går tillväga för att utröna förekomsten av målbudskap och aktörer i nyhetsmedierna.

⁶⁴ Tel.intervju Lars-Göran Heldt och intervju Sven-Erik Jansson

⁶⁵ Intervju med Lönnberg, Marcusson och Bröms plus flera nr av SACO-tidningen och verksamhetsberättelsen för år 1991

förtjänas att bli kallad andlig fader till 1990-talets skattesystem är det faktiskt Jan Bröms. Det var i hög grad /.../ "Enhetlig inkomstskatt" som bröt isen i skattedebatten. ..."visade där att det gick att konstruera ett system med kraftigt sänkta marginalsatser, breddad bas, stöd till barnfamiljerna, neutralitet mellan olika inkomstslag etc - utan att försämra den offentliga sektorns finanser".⁶⁶

När politikerna behöver nya sparförslag händer det att de ringer chefsekonom Bröms. Den dåvarande statsministern Bildt 1994 räknade i sitt Grisslehamstal upp flera förslag från socialförsäkringsrapporten. 1994 års sjukvårdsminister, Bo Könberg, studerade utredningen och presenterade idéer på hur socialförsäkringen borde flyttas ur statsbudgeten.⁶⁷

SACO fick också under 1994 idén att man skulle göra "alternativjobb" till regeringen och det resulterade i en "skuggproposition" publicerad samma dag som regeringens tillväxtproposition. I den kritiserade man regeringen hårt för att den inte gått tillräckligt långt och för att det saknades ett helhetsgrepp om problemen. Även 1995 fortsatte detta förfarande.⁶⁸

Under de två senaste åren har man gett ut flera skrifter angående att tillväxten måste öka om akademiker skall kunna ta del av standardstegringen.

Kunskapskampanjen

Från och med 1994 som blev ett rivstartsår med den nya ledningen satsades mycket på marknadsföring och kampanjer. År 1995 drog man i gång den så kallade kunskapskampanjen "*Ska vi få Sverige på fötter måste vi börja med huvudet*". Under hösten 1995 blev SACO:s miljonsatsning mycket uppmärksammas. SACO tog hjälp av två konsultfirmor. Den första var en reklambyrå som gjorde utredningstexterna litet mer spännande. Byrån hjälpte organisationen med själva annonserna. Annonserna återfanns i dagspress och i Stockholms tunnelbana. Budskapet var att Sverige håller på att halka efter konkurrentländerna när det gäller kunskap. Kampanjen var medvetet provokativt utformad. Det krävdes att man fortsatte att läsa texten under rubrikerna för att få fram det egentliga budskapet. Syftet med kunskapskampanjen var att väcka debatt om hur den svenska kunskapsnivån skulle kunna höjas. Man betonade sambandet kunskap, tillväxt och välfärd.⁶⁹ Man kan säga att det här blev ett långsiktigt projekt för även på kongressen 1997 hade man samma slogan. Sedan tog man kontakt med en opinionsbildningsbyrå, som tog fram en strategi SACO skulle använda sig av. Det kunde t ex gälla råd om hur man skulle närma sig TV. Konsulterna kunde säga till SACO vid något tillfälle att de kände en person på TV som hade sagt att det var en lucka i sändningsprogrammet och att man kunde tipsa TV om att SACO hade ett intressant material att sända ut.⁷⁰

⁶⁶ SACO/SR-tidningen nr 8 1989 s.19

⁶⁷ Svenska Dagbladet, Kratz 1994 08 14

⁶⁸ SACO:s årskrönika 1995 s. 22

⁶⁹ SACO:s årskrönika 1995 s. 22

⁷⁰ Intervju med Jörgen Ohlsson

Pluralistiskt massmediasamhälle

Från och med ca år 1991/92 anser jag att Sverige steg in i ett pluralistiskt massmediasamhälle. Det etablerades flera nya medier t ex flera konkurrerande TV-kanaler och reklamfinansierade radiostationer. Nya kritiska tidskrifter uppkom. Därmed utökades möjligheterna att påverka i den riktning en intresseorganisation vill. Samtidigt uppkommer också risken för splittring. Ett 30-sekundersinslag i Rapport om organisationens ståndpunkt som en majoritet av Sveriges vuxna befolkning ser kan vara mycket effektivt. När det blir många olika TV-kanaler och många tidningar finns dock risken alltid närvarande att många människor inte ser budskapet organisationen vill nå ut med. Inför valet 1994 uppkom andra opinionsbildningsmöjligheter. Påverkansmetoden telemarketing och till viss utsträckning internet, använde sig partierna frekvent av. SACO har fram till dags dato inte utnyttjat någon av dessa innovationer i sitt påverkansarbete, vilket jag anser förvånande och litet konservativt. SACO nyttjar internet och mässor för att värva medlemmar men jag anser att man också ska utnyttja kanalen till att få så många som möjligt att stödja organisationens uppfattning och krav. Trycksaker från SACO har ökat konstant under 1990-talet. Det gäller skrifter, broschyrer och Under 1997 skedde en explosionsartad ökning vilken bl.a. inkluderade broschyrer om SACO på främmande språk.

Marknadsundersökningen Svensk Beslutsfattare.

SACO gav IMU Testologen i uppdrag att redovisa hur SACO åren 1995 och 1997 placerade sig i attitydundersökningen Svensk Beslutsfattare. Syftet med denna är "att tillhandahålla beslutsunderlag för näringsliv och organisationer som vill grunda sina beslut på faktiska förhållanden". Definitionen "Beslutsfattare" är relativt trubbigt ty det är avhängigt hur mycket man tjänar. I urvalet har man intervjuat 2000 personer i "Grupp 1" vilka har en taxerad förvärvsinkomst på 459 000 kronor eller mer samt 2000 personer i "Grupp 2" vilka har en taxerad förvärvsinkomst på 264 000-458 000 kronor inom åldersintervallet 23-63 år. De två variablerna är kunskap om organisationen (känner till) och attityd till organisationen (bland de som avgivit ett omdöme).⁷¹ I 1997 års undersökning kan resultatet sammanfattas som följande:

- 67 % säger sig *känna till* SACO (LO 75 %, TCO 64 %, SAF 74 %)
- 11 % anser att SACO är *förtroendeingivande* (LO 11 %, TCO 10 %, SAF 16 %)
- 28 % tycker att SACO är *kompetenta* (LO 18 %, TCO 18 %, SAF 33 %)
- 16 % menar att SACO tar *samhällsansvar* (LO 27 %, TCO 17 %, SAF 20 %)
- 37 % anser att SACO är *respektingivande* (LO 35 %, TCO 30 %, SAF 39 %)
- 17 % tycker att SACO är *samhällsnyttiga* (LO 27 %, TCO 19 %, SAF 22%)

Om man jämför med motsvarande undersökning 1995 utkristalliserar dessa skillnader:

⁷¹ För mer detaljerade uppgifter se IMU Testologens Svensk Beslutsfattare 1997 Projektbeskrivning

- Färre säger sig känna till SACO (67 % 1997, 73 % 1995, signifikant förändring)
- Fler i ledningsgrupper anser att SACO tar samhällsansvar, signifikant förändring)
- Fler anser att SACO är respektingivande 37 % 1997, 32 % 1995, signifikant förändr.)
- För övrigt är procentsiffrorna i princip desamma för de andra adjektiven mellan åren.

IMU Testologen redogör utifrån sin undersökning 1997 att det är främst i den privata sektorn SACO har stärkt sin position. Det är positiva förändringar i den privata sektorn som står bakom ökningen på *samhällsansvar* och *respektingivande*. I den offentliga sektorn har SACO i princip samma ställning som år 1995. Ovan såg vi att SAF har bäst resultat på samtliga adjektivvariabler. Inte ett helt uppseendeväckande resultat med tanke på att de är de mest välmående som har svarat. SACO hamnar vid flera tillfällen som tvåa. Inte heller detta särskilt förvånande eftersom troligtvis majoriteten av de som ingått i undersökningen är akademiker. Men det visar ändå att SACO har en relativt god position jämfört särskilt med TCO.

Anders Lindberg, konsult på JKL, anser att SACO är duktig på att medverka i den allmänna debatten och föra en opinionsdebatt. Man har insett att det är viktigt att "vidga aspekterna för de politiska möjligheterna"⁷².

“Lathund för opinionsbildning för olika projekt 1997”⁷³

I detta dokument beskrivs mycket noga hur man skall gå till väga från ett projekts initiering till dess utvärdering. SACO:s uppläggning staplas upp på följande sätt:

MÅL - vad vill vi uppnå?

TEMA - vad vill vi skapa opinion om?

MÅLGRUPP - vem/vilka vill vi påverka?

PLATS - var ska vi påverka?

ÅTGÄRDER, METODER, KANALER, HOT, MÖJLIGHETER - hur ska vi påverka?

TIMING - när ska vi påverka?

RESURSER - personer och pengar

ANSVARSFÖRDELNING - vem gör vad?

Opinionsbildningen är mycket sofistikerad och välplanerad i dagsläget. Man har tydliga ansvarsplaner. Man gör upp en tidsplan och en opinionsstrategi presenteras för, diskuteras med och beslutas av kansliledningen.

Vid opinionsplaneringen ca en månad före slutprodukt (t ex rapport eller utredning) diskuteras när opinionsbildningen skall dras igång, vilka metoder, åtgärder och kanaler SACO ska använda sig av och till vilka man ska vända sig till. Hot och möjligheter som kan förutses diskuteras vid sammanträden. Ett hot

⁷² Telefonintervju med Anders Lindberg

⁷³ Dokument med samma namn från 1997 s.1f

kan vara att det finns risk att “drunkna” i alla program, delvis spektakulära med kända personer från kulturvärlden. Detta befarade SACO i marknadsföringsplanen inför lanseringen av “Högskoleboken” på bokmässan i Göteborg 30/31 oktober 1997.

Målgrupperna består under de senaste två åren alltid av politiker på riksplånet inom utbildning, arbetsmarknad, näringsliv och finans samt tjänstemån på berörda departement och myndigheter. All information är numer målgruppsanpassad. Även att både med- och motpartners finns med här introducerades för cirka två år sedan. Om dessa blir inbjudna till ett seminarium är det inte fel att säga att det är fråga om lobbying i stället för opinionsbildning. Läser de rapporten på departementet eller i sin riksdagskammare är det mer fråga om opinionsbildning, enligt min mening.

Det är viktigt enligt SACO att deras information är samordnad, offensiv och rätt “timad”. Det är oerhört betydelsefullt att ha problemformuleringsprivilegiet. Under punkten *timing* diskuteras om något kan “släppas” i förväg för att skapa nyfikenhet och höja bevakningen av projektet. Detta blir ett allt vanligare knep för att få rubriker och få sitt projekt omskrivet eftersom journalister hinner läsa in sig på t ex en rapport. Journalister arbetar ju som sagt efter principen om nyhetsjakt och vet de att ensamma har rätten till en rapport en tid i förväg vill de gärna publicera en artikel om företeelsen eftersom de kan göra en mer eller mindre inträngande analys och vara säkra på att de blir först med en artikel på detta tema. Vissa journalister skulle utredningschefen på SACO utan tvekan kunna leverera sekret information till och fullkomligt lita på att den inte kommer ut innan rapporten färdigställs. Det handlar ofta om tjänster och gentjänster. Om Ohlsson lämnat i från sig något tidigare som var viktigt för journalisten i den situationen kan han säga att nu är det viktigt för honom att få ut det här.⁷⁴ Inte sällan gör man också en s k populärversion som är färdig samtidigt som rapporten. S k jippon läggs i anslutning till att något uppmärksammas t ex en kongress. I marknadsföringsplanen för senhösten 1997 planerade man att veckan innan kongressen 24-25/11 som endast hålls vart fjärde år göra något “spektakulärt, provokativt men samtidigt seriöst”. Man hade också uppe frågan vem man skulle “rikta udden” mot, man tyckte sig förstå att det är bra att ha någon “fiende”.⁷⁵

Man företar alltid en utvärdering av varje projekt. SACO ställer sig frågor som: Vad var bra respektive dåligt? Lärdomar att dra inför nästa projekt?

En bra “mediamix” är något man poängterar mycket. Genom att nyttja många olika kanaler och metoder är chansen störst för att få ett ultimat resultat. Artiklar i SACO:s tidning Akademiker, böcker, presseminarier/konferenser, IT (hemsidor), samarbete med TV, kongresser, debattartiklar skall blandas så mycket som möjligt i dagsläget. För bara några år sedan var man mer inriktad och koncentrerad på en metod/kanal i taget och det var inte lika viktigt att allt var planerat i tid i detalj. Med dagens hektiska nyhetsbrus är det dock en nödvändighet att ha en långsiktig opinionsbildningsstrategi.⁷⁶

⁷⁴ Intervju med Jörgen Ohlsson

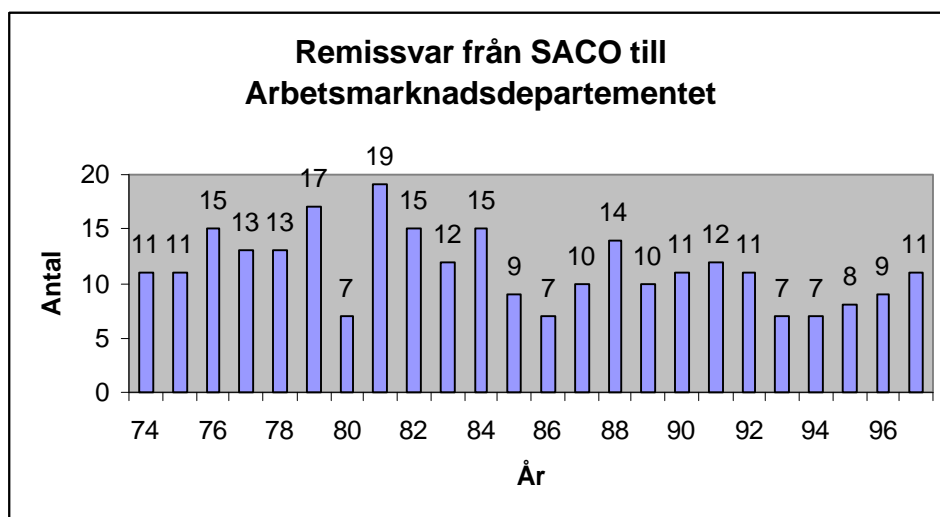
⁷⁵ “Lathund för olika opinionsbildningsprojekt 1997” s. 1ff

⁷⁶ Verksamhetsplaner 1995-1997 samt “Lathund för olika opinionsbildningsprojekt 1997” s.1f

3.5 Remissbesvarandet

Mot slutet av 1950-talet blev SACO mer permanent en remissinstans i väsentliga samhällsfrågor, vilka naturligtvis ofta kunde hänföras till arbetsmarknadspolitiken. Men på 1960-talet var det inte självklart att SACO skulle få förslag på remiss. SACO kontaktade då utredningar och departement som behandlade arbetsmarknadsfrågor och frågade om man inte kunde få förslaget på remiss. Innan man blev en etablerad organisation såg man det som en möjlighet. 1973-75 var annars några speciella år. Remisser kom från alla möjliga departement till SACO i de mest perifera frågor som inte låg inom organisationens bevakningsområde. Enligt en intervjuad blev det verkligen korporatism under de åren. Men principen var att man skulle besvara allting.⁷⁷ Tidigare forskning har visat att framför allt löntagarorganisationer har betraktat remisserna som det led i utredningsförfarandet där de själva kunde utöva störst inflytande. Interesseorganisationernas remissbesvarande är en väldig resursinsats. I hög grad koncentrerade också organisationerna sina ansträngningar att utöva inflytande till denna fas.⁷⁸ Vi skall nu se om ovan nämnda resultat gäller för löntagarorganisationen SACO under åren 1974-1997.

Diagram 3.5 Remissvar från SACO till Arbetsmarknadsdepartementet 1974-1997

Jag har valt att begränsa mig till att undersöka remisser som strikt hör till arbetsmarknadspolitikområdet. Man skall givetvis ha i åtanke att SACO svarar på remisser från andra departement också. Undersökningen tar avstamp 1974 på grund av att Arbetsmarknadsdepartementet upprättades då. Arbetsmarknadsområdet är såpass viktigt för SACO att man bemödat sig med att svara på de flesta remisser som inkommit under åren. Det är inga anmärkningsvärda skillnader från år till år. Vissa tendenser finns dock. Första hälften av 1980-talet svarade man i störst utsträckning på remisser. Man kan notera att efter år 1992 dalar remissbesvarandet för att hålla sig på den lägsta nivån under den undersökta tiden under första hälften av 1990-talet. En viss

⁷⁷ Intervju med Sten Marcussson

⁷⁸ Andersson m.fl. 1983. s. 59f

uppgång tycks ske under det sista året, men det är praktiskt omöjligt att uttala sig om detta är något slumpartat eller inte.

Organisationens tyngdpunktsinriktning hänger till stor del samman med vad organisationens ordförande prioriterar som de betydelsefullaste metoderna för påverkan. Hösten 1980 blev Göran Kalin SACO:s ordförande efter avgående Osborne Bartley och han verkade fram till 1985. Flera vittnar om att det utåtriktade arbetet, opinionsbildningen och lobbyingen, inte sattes i fokus under denna period. Av *diagram 3.5* kan utläsas att det istället lades stor vikt vid remissarbetet. "Hans verkligt stora förtjänst var den inre konsolideringen. Han var inte intresserad att uppträda utåt överhuvudtaget."⁷⁹ För första gången i organisationens historia valde organisationen efterträdaren till Kalin externt. Man ville ha någon som "van att röra sig i det politiska etablissemangen och företräda en organisation utåt."⁸⁰

Jörgen Ullenhag kom direkt från riksdagen. Fast den yttre framtoningen blev starkare nu och de informella, indirekta påverkanskanalerna mer nyttjade genom fler personliga kontakter, dalar inte remissarbetet särskilt mycket. Från och med 1991 menar dock utredningschefen Ohlsson på SACO att man reducerade arbetsinsatsen på remisser avsevärt. I min empiriska undersökning syns först trenden nedåt i remissbesvarande år 1993 när Anders Milton tar över ordförandeskapet. Anders Lönnberg, kanslidirektör, som rekryterades av Milton menar att innan han anställdes i SACO svarade man flitigt på remisser. Han anser dock att: "Det är rätt bortkastat i allmänhet att sitta och svara på remisser. Det är de informella, och inte de formella vägarna till påverkan idag som är de stora." Mitt undersökningsresultat tillsammans med intervjuerna går i en motsatt riktning än Mellbourns m.fl., vars undersökning är företagen 1983. Särskilt efter år 1992 anses inte remissbesvarandekanalen vara fruktsam. Måhända resonerade man som så att när man nu inte fick delta i verksstyrelserna måste man hitta kraftfullare vägar i stället för att lägga mer krut på remissbesvarandet som redan fanns som en påverkanskanal. På så sätt drogs denna kanal ned i samband med beslutet om bortdragande av representation i verksstyrelser. Dessutom handlar det om att på effektivaste sätt använda kansliets resurser.

Remissbesvarandet hänger också ihop med departementets noggrannhet att remittera olika förslag. Eftersom utredningarna delvis har fått annan karaktär på senare år - många relativt skyndsamma enmansutredningar - kan man anta att inte lika många rapporter eller förslag inom arbetsmarknadsområdet skickas på remiss. Departementen lägger dessutom mindre vikt vid remissyttranden under 1990-talet jämfört med på 1990-talet⁸¹.

En person som har sett många av SACO:s remissvar till Arbetsmarknadsdepartementet är *Mats Wadman* som är departementsråd där. Han anser att SACO har varit mindre aggressiv än LO och TCO, men att organisationen fått relativt stort gehör ändå.

⁷⁹ Intervju med Mogens Månsson

⁸⁰ Intervju med Mogens Månsson

⁸¹ Intervju med Jörgen Ohlsson

3.6 Den parlamentariska kanalen

Betraktade var för sig har arbetsmarknadsorganisationerna få representanter i riksdagen. Enligt statsvetaren Holmberg m.fl. har dock ledamöter hemmahörande i någon arbetsmarknadsorganisation mycket oftare än sina partikollegor kontakt med den egna organisationen.⁸² År 1985 såg situationen för SACO och för dess jämförbara arbetsmarknadsorganisationer ut som följer.

Tabell 3.6 a) Sambandet mellan riksdagsledamöternas utskottsplacering, organisationsbakgrund och partitillhörighet och kontaktfrekvensen med arbetsmarknadens organisationer (procentskillnad mellan andelen ledamöter med månatliga kontakter). 1985

	Partitillhörighet					maximal
	vpk	s	c	fp	m	parti- skillnad
<i>LO</i>						
Organisationsintressant utskott	+11	+9	+2	+11	-6	+7
Organisationsbakgrund	+2	+31	-	-	-	+49
<i>TCO</i>						
Organisationsintressant utskott	+6	+11	+13	+8	-6	+8
Organisationsbakgrund		+14	-	+24	-5	+12
<i>SACO/SR</i>						
Organisationsintressant utskott	+6	+4	+12	-9	+9	+4
Organisationsbakgrund	-	-1	-	-7	-5	-5
<i>LRF</i>						
Organisationsintressant utskott	-12	+35	+19	+18	+28	+26
Organisationsbakgrund	-	-	+44	-	+40	+46
<i>SAF/Företagarorganisationer</i>						
Organisationsintressant utskott	+20	+13	-4	+16	+11	+11
Organisationsbakgrund	-	-12	-11	-	+37	+19
<i>Arbetsmarknadsorganisationer totalt</i>						
Organisationsintressant utskott	+11	+2	+0	+19	+9	+7
Organisationsbakgrund	-4	+19	+29	+5	+9	+20

Kommentar: Organisationsintressanta utskott har definierats som finansutskottet, näringsutskottet och arbetsmarknadsutskottet. För SACO/SR ingår även utbildningsutskottet och för LRF enbart jordbruksutskottet. Med *organisationsbakgrund* menas ledamöter som varit styrelsemedlem i den aktuella organisationen. Antalet styrelsemedlemmar och som dessutom besvarat kontaktfrågan är i tur och ordning: LO 56, TCO 22, SACO/SR 8, LRF (jordbrukare) (21) och SAF/företagarorganisationer 14. Analysen omfattar samtliga riksdagsledamöter.

Källa: Esaiasson, Holmberg 1988. s. 71

Tabellen skall förstås som en kartläggning huruvida partiernas representanter i utskott som kan anses vara särskilt intressanta för arbetsmarknadens organisationer har tätare organisationskontakter än andra ledamöter. Man testar också grupptillhörigheten genom att utföra en jämförelse av ledamöter med och

⁸² Holmberg m.fl. 1988. s. 72

utan förankring i den aktuella organisationen. Ju högre siffror desto starkare effekt d v s skillnaden i andel ledamöter med månatliga kontakter är stor. Den viktigaste faktorn bakom riksdagsledamöternas kontaktnät med arbetsmarknadsorganisationerna är partitillhörigheten. Effekterna av utskottsplacering och organisationsbakgrund är i regel lägre än den maximala partiskillnaden. För SACO/SR:s del går emellertid att utläsa att kontakterna med partierna är jämnt fördelade. Främst SACO-medlemmarna utgör ett undantag från regeln med täta kontakter med den egna organisationen. Om orsakerna att just ledamöterna med SACO-bakgrund avviker från den allmänna trenden kan Holmberg m.fl. enbart spekulera. Möjligen beror det på akademikers förmodade självständighet. Akademiker föredrar kanske att arbeta på egen hand och ser inte något skäl till att hålla extra kontakt med sin fackliga organisation.⁸³

För att utröna hur situationen ser ut i den parlamentariska kanalen i nuläget utsände jag en enkät till de 25 SACO-förbunden. Frågan de besvarade var om det i dagsläget fanns någon styrelsemedlem som samtidigt innehar plats i riksdag, kommun eller landsting och hur situationen hade sett ut historiskt. Efter minst två påminnelser för de förbund som vid detta tillfälle inte hade svarat, blev svarsfrekvensen 76 procent.

Tabell 3.6 b) Styrelseledamöters representation i den parlamentariska kanalen

Förbund	Representation nu i riksdag, kommun eller landsting	Representation tidigare i riksdag, kommun eller landsting
1 Läkarförbundet	Nej	Ja, landsting fyra stycken, 1973-79, 1971- 73, 1979-85 resp 1982-88
2 Arkitektförbundet	Nej	Ja, en i kommunfullmäktige i Stockholm under 1970-talet och en i okänd kommun-fullmäktige under några år på 1980-talet
3 Skogsakademikerna	Nej	Nej
4 DIK-förbundet	Nej	Nej
5 Veterinärförbundet	Nej	Nej
6 JUSEK	Nej	Troligtvis nej
7 Agrifack	Ja, 2 st i kommunfullmäktige	Ja, en i kommunf. varav den ene är ordf.
8 Recervofficersförbundet	Kan ej svara, vet ej	Vet ej
9 Sveriges Järnvägars Tjänstemannaförbund	Nej	Vet ej
10 Skolledarna	Ja, en i kommunf.	Vet ej
11 SULF	Nej	Nej
12 Psykologförbundet	Nej	Nej

⁸³ Esaiasson, Holmberg 1988. s. 72.

13 Farmaceutförbundet	Nej	Nej, inte de senaste 20 åren, tidigare: vet ej
14 Civilingenjörsförbundet	Nej	Vet ej
15 Akademikerförbundet SSR	Inte i riksdagen, de andra två församlingarna: vet ej	Inte i riksdagen, de andra de andra två församlingarna: vet ej
16 Civilekonomerna	Nej	Nej
17 Naturvetareförbundet	Nej	Vet ej
18 Lärarnas Riksförbund	Nej	Ja, i riksd. två st., en 1962-79, den andre oklart vilka år på 60-70-talen, kommun och landsting: vet ej
19 Tjänstemannaförbundet	Nej, en i kyrkofullm. dock	Ev. en i kommunf. 1980- talet

Det visade sig inte allt för lätt att få tag i uppgifterna eftersom de allra flesta förbund inte registrerar sådana uppgifter varken nuförtiden eller tidigare. Flera förbund som inkommit med svar har uppgett att de inte känner till och inte har möjlighet att ta reda på dessa uppgifter. Det är inte orimligt att anta att många av de förbund som avstått från att svara inte vet hur situationen ser ut för deras styrelseledamöter och inte bemödar sig att göra några efterforskningar. Som framgår är resultatet inte särskilt utömmande och preciserat. Det är emellertid ett resultat, vilket vittnar om ett ointresse från förbundens sida att registrera huruvida styrelseledamöter även har politiska förtroendeuppdrag. Jag är inte förvånad. Det finns inte mycket som skulle motivera denna åtgärd ur förbundens synvinkel, ty dessa personliga uppgifter kan vara på gränsen till känsliga i synnerhet mot den så känsloladdade debatten som förts om åsiktsregistrering.

Ur en statsvetares synvinkel är det dock inte irrelevant, därför att även om fackföreningen säger sig vara opolitisk så kämpar man för värderingar och mål som man inte kommer i fråga på något sätt är politiska. Finns det en extra kanal för dessa styrelseledamöter att framföra sina uppfattningar i, är det givetvis så att det är en förmån som man kan göra mer eller mindre utav. SACO kan dra nytta av energiska ledamöters drivande av SACO:s profilfrågor inom den parlamentariska kanalen.

Den andra tendensen som går att utläsa i tabellen är att bland de svar som inkommit är det sällan förekommande att styrelseledamöter återfinns i den parlamentariska kanalen. Kanske förhåller det sig så, som forskare framfört som gäller för allmänheten i stort, att det finns en mindre stor vilja generellt att engagera sig parlamentariskt jämfört med hur det förhöll sig särskilt på 1970-talet. Vi ser i tabellen att det var mer förekommande med politiska uppdrag hos styrelseledamöterna på 1970- och 80-talen. Måhända var det också en mindre arbetsbelastning under de decennierna att inneha styrelseplats.

4. FÖRNYAT AGERANDE?: LOBBYINGEN FRÅN OCH MED 1992

År 1992 var året det togs beslut i riksdagen om tillbakadragande av representation i verksstyrelser. Vi skall nu se hur detta påverkade SACO i sin påverkansstrategi. Även andra faktorer spelar in som är svåra att hålla konstanta när man skall försöka göra en sådan bedömning. Det kan t.ex. gälla att politiken förs på mycket kortare tid idag, vilket medför att offentliga utredningar måste färdigställas snabbare än tidigare. Vidare leder detta till att det inte längre blir så mycket som blir offentligt, som olika parter kan värdera. Det kan givetvis också gälla olika personligheter som är drivande i lobbyingsarbetet från tid till annan.

Under mina intervjuer som speglar på SACOs dåtida lobbyingsarbete och det i dagsläget har alla respondenter haft samma uppfattning var gränsen går för vad som är ohederlig eller stötande påverkan, nämligen vid mutor och bestickning. Därutöver får man vara hur ihärdig och aggressiv man vill - det är bara ett tecken på att man är en god lobbyist. Så på detta område - gränsområde för anstötlighet - är det inget som har förändrats. Möjligen att SACO som organisation har ett större självförtroende och därmed har en tryggare styrkeposition att bedriva lobbying utifrån. Hur bedriver man då lobbyingen i praktiken? Följande exempel är en beskrivning av lobbyingverksamhet i faserna initiering, beredning-, beslut-, verkställande- och upprätthållande av åtgärden.

4.1 Lobbying i alla faser - Akademikerpraktiken

Jag kommer att redovisa hur akademikerpraktiken växte fram med vedermödor. För att få till stånd denna åtgärd, verka för att användandet av den sker på ett korrekt sätt samt marknadsföra åtgärden, har det från SACO:s sida bedrivits lobbying på flera olika plan i den politiska genomförandeprocessen. Man försökte påverka på verkställarnivå och marknadsföringsmässigt också, inte bara det mest naturliga gentemot politiker i initieringsfasen.

De olika faserna i min redogörelse av åtgärden akademikerpraktik kommer i turordning att vara: *analys av en situation som behöver åtgärdas, förslag till åtgärd, påverkan på politiska beslutsfattare, beslutsgången (proposition, riksdagsbehandling), åtgärdens genomförande, marknadsföring samt effekter.*⁸⁴

I januari 1993 var 30 000 personer med mer än två års högskoleutbildning öppet heltidsarbetslösa, vilket var dubbelt så många som ett år tidigare.⁸⁵ Under tidigare lågkonjunkturer hade akademiker stått starkare än andra grupper på arbetsmarknaden, men nu slog arbetslösheten hårt även mot akademiker.⁸⁶ För nyexaminerade akademiker är det särskilt bekymmersamt att gå arbetslös länge, ty

⁸⁴ Se även Zettermark 1994 och SACO:s årskrönika 1993 s. 28

⁸⁵ SACO, Arbetsmarknadspolitik för kompetensutveckling och tillväxt, Akademikerfakta nr 2, februari 1993

⁸⁶ Länstidningen Södertälje, Ander, Gunilla och FLT "Arbetslöshet inget skamligt" 1991 11 13

högutbildade utan arbete möts ofta av skepsis från arbetsgivarnas sida. Dessutom är vissa ämneskunskaper "färskvara". Risken är också stor att bli utkonkurrerad av de med senare examina. En period med en praktik som är relevant för utbildningen skulle därför vara av stort värde för arbetslösa. Den ger erfarenheter, kontakter och referenser. Därmed trodde SACO att det skulle bli lättare för de unga akademikerna att hitta ett arbete på den ordinarie arbetsmarknaden. Detta var något som Ullenhag i spetsen påtalade för AMS styrelse och regeringen. Man bjöd in arbetsmarknadsutskottet, utbildningsutskottet och socialförsäkringsutskottet vid skilda tillfällen. Man hade en föredragning och placerade ut ledamöterna vid olika bord vid middagen så att de fick samtala med lobbyisterna på SACO⁸⁷. Många av de yngre akademikerna hade inte hunnit kvalificera sig för arbetslöshetskasseersättning. De arbetslösa akademikerna var för gamla för ungdomspraktiken, som införts för ungdomar upp till 24 år, och akademikernas situation förvärrades eftersom de blev utträngda av personer som fick ungdomspraktik.⁸⁸

Den 8 februari uppvaktades arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund av en delegation från SACO.⁸⁹ Uppvaktningen var något spektakulär, provokativ men samtidigt seriös⁹⁰ eftersom Hörnlund fick 38 000 nålar som symboliserade alla arbetslösa akademiker i Sverige. Man gjorde regeringen uppmärksam på att bättre åtgärder för arbetslösa akademiker behövdes införas snarast. Man hade med sig en kort PM med punkter "pedagogiskt" uppstaplade som var angelägna⁹¹.

I en uppföljande skrivelse⁹² preciserade SACO beräkningar över hur organisationen ville att åtgärden skulle utformas och beräkningar av statens kostnader för detta. Man ansåg att "alla nyexaminerade som är långtidsarbetslösa ska ha rätt till praktikplats upp till sex månader där deras utbildning kan komma till nytta". Det framgår att åtgärden skulle omfatta 3 000 personer.

Regeringen biföll SACO:s sakframställning och gav förslaget stort utrymme i kompletteringspropositionen som kom i slutet av april.⁹³ Hörnlund föreslår att praktik skall tilldelas 25-29-åriga personer med högskoleutbildning om minst 120 poäng om de arbetssökande varit inskrivna på arbetsförmedlingen i minst tre månader och aktivt sökt arbete. Efter tre månader bör praktiken övergå till arbete med rekryteringsstöd. Årskostnaden för hela projektet beräknades bli 286 miljoner kronor i fall 3 000 platser inrättas.

Förslaget behandlas i riksdagens arbetsmarknadsutskott. Det fanns tecken som tydde på att utskottet inte skulle bifalla förslaget, bland annat var Ny Demokratis

⁸⁷ Intervju med Jörgen Ullenhag

⁸⁸ De utexaminerade och arbetsmarknaden 1993. s. 2f

⁸⁹ Se bilaga 2. för att se en bild från detta tillfälle och få detta "jippo" beskrivit mer i detalj

⁹⁰ Orden finns också med i Marknadsföringsplan hösten 1997 s. 5

⁹¹ Intervju med Åke Zettermark

⁹² SACO, Förslag om praktikplats för akademiker, skrivelse till arbetsmarknadsministern 1993 03 01

⁹³ Proposition 1992/93:150 Bilaga 8 s. 46

uppfattning oklar. SACO uppsökte vid flera tillfällen personer inom utskottet och försökte övertyga med slagkraftiga argument.⁹⁴ Med dåvarande ordförande Jörgen Ullenhags kontakter inbjöd man arbetsmarknadsutskottet till SACO:s kansli och bjöd på en måltid och hade en föredragning. Man placerade ut personer vid olika bord så att de skulle träffa SACO-personer. Den 13 maj 1993 skrev SACO en promemoria till arbetsmarknadsutskottet om "behovet av omedelbara åtgärder för arbetslösa akademiker"⁹⁵. SACO anslöt sig nu till regeringens förslag om tre månaders praktiktid eftersom det var utsiktslöst att driva det ursprungliga kravet om sex månaders praktik. I början av juni 1993 biföll riksdagen förslaget om akademikerpraktik.

Regeringen utarbetade därefter ett regleringsbrev som angav hur AMS i stort skulle hantera åtgärden. AMS utfärdade i sin tur föreskrifter och anvisningar för hur arbetsförmedlingarna skulle tillämpa åtgärden. I dessa anvisningar tonades akademikerpraktiken ned. SACO fortsatte därför med aktiviteter främst riktade mot företagen (de som borde efterfråga akademiker).

Jörgen Ullenhag, uppmanade i en debattartikel⁹⁶ företag att ansöka om praktikanter och därigenom bygga upp en högre kompetens och konkurrenskraft. Det är en bra chans för de företag som tvekar för kostnaderna att anställa en akademiker ansåg han. Månaden efter sände SACO ut brev till chefer och SACO-representanter i länsarbetsnämnder och på arbetsförmedlingar. I breven poängterades hur betydelsefullt det är att praktiken skall fungera och inte "dribblas bort på förmedlingarna".⁹⁷ SACO-representanterna uppmanades att ta ett stort ansvar och kräva att det efter de tre praktikmånaderna skulle finnas pengar kvar till anställning med rekryteringsstöd eller beredskapsarbete. Vidare skulle de marknadsföra åtgärden till arbetsgivare med argumentet att företagen kan anställa en akademiker i nio månader men endast avlöna individen tre månader. SACO annonserade också i Dagens Industri, SAF-tidningen och Företagaren.

I sin reguljära rapport om arbetsmarknadsläget betonade SACO i oktober det allvarliga läget för högutbildade. Det var en rekordstor andel långtidsarbetslösa. Två månader efter införandet av akademikerpraktiken sysselsatte den endast 322 personer⁹⁸. SACO framhöll i en skrivelse till arbetsmarknadsutskottet att en orsak till det svala mottagandet av åtgärden var att arbetsförmedlingarna hade för dålig kunskap om åtgärden och var för osäkra på tillämpningen. Man krävde att "den förordning som reglerar ungdoms- och akademikerpraktik innehåller krav på kvalitet i arbetsuppgifter och koppling till anställning med eller utan rekryteringsstöd". I det ursprungliga förslaget (propositionen i april 1993) samt i riksdagens utlåtanden (arbetsmarknadsutskottets och finansutskottets betänkande) fanns dessa krav med, men de kom senare att saknas i departementets förordning (det regleringsbrev som anger hur AMS skall arbeta med åtgärden). SACO önskade att riksdagen skulle ge regeringen rätt att utöka antalet praktikplatser om det skulle behövas. SACO ansåg att det förelåg en stor risk att om inte regeringen

⁹⁴ Intervju med Åke Zettermark

⁹⁵ SACO, SACO inför riksdagens arbetsmarknadsutskott, PM 1993 05 13

⁹⁶ Göteborgsposten, Jörgen Ullenhag, "Unik chans att anställa unga akademiker" 1993 07 08

⁹⁷ Intervju med Jörgen Ullenhag

⁹⁸ Zettermark, Per 1994. s. 8

reglerade tydligare för AMS hur åtgärden skulle tillämpas så kunde den komma att "dribblas bort" av AMS. AMS ansåg att åtgärden inte var fördelaktig, bland annat ansåg man att praktikperioden var för kort för att vara värd den omfattande administration som företagen måste ombesörja samt att man ansåg att det var fråga om bristande information främst till sökande men även till företagen.⁹⁹

Den 14 december sände SACO ut ett pressmeddelande. Det märktes tydligt att SACO började tappa tålamodet. Arbetsförmedlingarna uppmanades skarpt att få fart på akademikerpraktiken. SACO ansåg att deras information var mycket dålig. Tusentals arbetslösa akademiker uppfyllde kraven utan att få ta del av åtgärden. Centralorganisationen uppmanade också sina förbund att föregå med gott exempel och själva anställa akademikerpraktikanter. SACO hade redan anställt en praktikant.

SACO insåg vid den här tidpunkten att man själv måste gå ut med information om åtgärden, annars fanns risken att åtgärden skulle upphöra om antalet praktikanter var för lågt. I slutet av 1993 utarbetade man en "säljbroshyr". Detta initiativ uppskattades inte alls på AMS. SACO gav dock inte vika eftersom man ansåg att marknadsföringen av akademikerpraktiken varit alltför bristande. Det var fråga om åtgärdens överlevnad. Man beslöt sålunda att distribuera en säljbroshyr som fick namnet "VARSÅGOD! En klyfta kompetens", till i första hand arbetsgivare inom både den offentliga privata sektorn. Den fick ett mycket gott mottagande, inte mist på Sveriges arbetsförmedlingar som nu äntligen hade fått en lättfattlig och kortfattad information om åtgärden som de länge efterfrågat.

När regeringen i april 1994 lade fram sin kompletteringsproposition med reviderad finansplan m.m. föreslås att akademikerpraktiken skall förlängas från tre till sex månader. Arbetsmarknadsministern anser att den tveksamhet som hittills visats åtgärden torde bero på den korta anvisningstiden. Detta är enligt mig en bekräftelse att åtgärden får anses som en positiv åtgärd, vilken föregåtts av ett mycket aktivt lobbyarbete på många olika steg i besluts- och genomförandeprocessen.

4.2 SACO:s lobbyingbrytpunkt 1994

SACO är partipolitiskt neutralt men engagerar sig i politiska frågor när dessa kan påverka akademikernas levnadsvillkor eller yrkesverksamhet. I samhällsdebatten deltar organisationen "helt utifrån fackliga bedömningsgrunder".¹⁰⁰ Budskapet i hänvisningen till denna informationsskrift måste dock modifieras efter företagen intervju med kanslidirektör Anders Lönnberg som hävdar att år 1994 var en brytpunkt:

⁹⁹ AMS, Akademikerpraktik – nuläget, internrapport 1993 12 03 som sändes till SACO för kännedom.

¹⁰⁰ SACO 1997. *Fakta om SACO*. s.1

År 1993 upplevde man att man inte fick tillräckligt genomslag för sina synpunkter. Därför ändrade vi delvis strategi 1994. Insikten kom, som en seriös grundplatta, att vi kan varken höja våra löner eller förändra medlemmarnas arbetsvillkor på ett påfallande sätt om vi inte får fart på hela Sverige. Vi lämnade den här väldigt snäva intressemodellen och gick istället in för att försöka lösa Sveriges problem/.../ Bara en allmän tillväxt i samhällsekonomin kan medföra att vi får stigande reallöner igen. Vi gav oss in i den politiska debatten på politikens villkor och försökte sätta igång tankesmedjor av de problem samhället hade, inte av de särintressen vi hade. Vad krävs ur samhällsutgångspunkt? Allmänintresset är utgångspunkten och det ska vi förena med ett särintresse, därför att vi är ju ändå ett särintresse .

I verksamhetsberättelser och årskrönikor framkommer också att en profilförskjutning har skett under den nuvarande styrelsen och ledningen på SACO:s kansli. SACO ställer numera ett antal fundamentala frågor om samhället. Strategin har accentuerats under de två senaste åren. Vid middagar med utskotten "för SACO fram sina tre-fyra viktigaste åsikter och utskottet framför sina tre-fyra viktigaste. Om det skulle vara en fråga som inte ingår i SACO:s preferensram går organisationen med på att utreda den närmare för att visa god ton om utskottet anser den som angelägen.¹⁰¹ Man anser att de olika politikområdena hänger samman. Idag diskuteras *system* och man menar att det är viktigt att få en helhet av Sveriges situation. Motsatsen till detta - som skedde tidigare - är att man accepterar och utgår från den politiska agendan. Man skulle då studera vilka frågor som väcks i riksdagen.¹⁰² Ett skäl till varför man inte längre gör så är bl.a. att politiken förs på mycket kortare tid idag än förut.

"Man ändrar fram och tillbaka, särskilt på arbetsmarknadsområdet. Vi som skall vara halvprofessionella hinner inte hänga med, man orkar inte. Förut var det utredningar som höll på i årtal och då hade SACO en god chans att värdera. Nu går ensamutredningarna mycket skyndsamt tillväga."¹⁰³ Det krävs av SACO att den kommer med något eget, i synnerhet när den inte finns med i verksstyrelser heller. Man har förstått att det är bättre att *agera* än att *reagera* om man vill påverka på arbetsmarknadsområdet.

På SACO-kongressen i november 1997 uttalades det entydigt i skrift och i tal att SACO är en lobbyorganisation. Det uttryckte man under 1960-talet och en viss tidsperiod in på 1970-talet också, men därefter har man inte uttryckt det så otvivelaktigt. Ullenhag menar att lobbying är en av flera opinionsbildningstillvägagångssätt. Det resonemanget kan jag inte instämma i p g a den modell som jag använder mig av. Givetvis hör dagens tydligare hållning om vilken organisation SACO egentligen är, ihop med verksstyrelsebeslutet och den nya ledningen. Dock är det svårt att avgöra vilket av dessa som väger tyngst.

Anders Lindberg, konsult på JKL, anser att SACO idag är duktig på lobbying - särskilt i jämförelse med TCO som tappat mark:

För cirka fem år sedan började SACO spela en annan roll. Lobbying och opinionsbildning kom på ett annat sätt i centrum. Man spelar nu en slags mäklarroll

¹⁰¹ Intervju med Anders Lönnberg

¹⁰² Intervju med Anders Lönnberg

¹⁰³ Intervju med Jan Bröms

där man mixar aktörer och ämnen. Man har lyckats sätta hela tillväxten i fokus. Man lyckas nu göra sig till objekt i stället för subjekt. Sjukvårdsdebattartikeln (från november 1997, min anm.) är ett exempel på det. I detta projekt har man mäklat samman många aktörer och intressen. Hela 80 procent av de anställda inom sjukvården ställde sig bakom den. Och den oväntade effekten var att man även hade med sig sjuksköterskorna och Industriförbundet.¹⁰⁴

Allianser

Ovanstående citat visar på den tyngdpunktsförändring och profilförskjutning som inleddes 1993 och har accentuerats från och med 1994. För att inte bli avfärdad som särintresse försöker SACO hitta "oväntade, många och breda partners" i sin strävan att ta helhetsgrepp. Detta är SACO:s senaste arbetssätt. Alliansstrategin blev riktigt flitigt använd från och med 1996. I citatet är i synnerhet sjuksköterskorna den oväntade partnern. SACO anser att politiker inte kan vifta bort organisationen som ett särintresse i dessa fall. Man kan inte heller säga att SACO inte skulle ha vikt i frågan. Genom att visa att man har samma ståndpunkt som t ex SAF och Industriförbundet, tror man sig skapa uppmärksamhet och trovärdighet i lobbyingen mot beslutsfattare. SACO samarbetar också med arbetsgivare och företag. SACO:s ledning har t ex genom lobbying förmått Ericssons VD Lars Ramqvist att uttrycka i massmedia att han tycker att akademiker har för låga löner. För fem år sedan anser kanslidirektören att det skulle vara otänkbart att förmå en arbetsgivare att säga samma sak. Det är ett mycket effektivare sätt att Ramqvist går ut med detta budskap än om SACO-ledningen skulle skriva en debattartikel om problemet.¹⁰⁵ I fallet med sjukvårdsartikeln däremot hade man noga planerat vad man ville uppnå och kom fram till att i detta ämne besitter SACO en stor sakkunskap utan att vara ett tydligt intresse i situationen. Detta gäller även för ämnen som arbetslöshets- och socialförsäkringar samt pensioner.

Men man utnyttjar sig också av förväntade partners, s k medpartners. Borta är t ex distansen SACO och TCO emellan. De samarbetar ofta, inte minst p g a det samarbetsavtal de skrev under hösten 1996. Kanske har det givit ett visst självförtroende för SACO i europafrågor som senare smittat av sig i stor utsträckning på den nationella politiska arenan. Man anser pretentiöst att samarbete är ett nyckelord för att kunna dra upp riktlinjer för Sverige. "Att kivas om småsaker leder ingenstans, som vi märkt".¹⁰⁶

En annan medpart man samarbetat med är Mr Lobbying internationellt sett - Phil Noeble. År 1994 och 1996 företog SACO studieresor till USA där man inhämtade kunskap om den amerikanska arbetsmarknaden, lobbyism och det politiska systemet i USA. Han var SACO:s konsult och informerade om bl a påverkansprocesser och effektiva metoder. Planen var att SACO skulle ha fortsatt samarbetet med honom i Sverige i någon kampanj, men det genomfördes aldrig.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Telefonintervju med Anders Lindberg

¹⁰⁵ Intervju med Anders Lönnberg

¹⁰⁶ SACO:s årskrönika 1997 s. 18

¹⁰⁷ Intervju med Jörgen Ohlsson

Waxholmsgruppen

Den s k Waxholmsgruppen bildades 1996. Det är ett informellt nätverk som vid första seminariet träffades på Waxholm för att tala om tillväxt, sysselsättning och kompetensutveckling. Numera är det cirka sju seminarier per år med olika teman inom dessa områden.. Vid det senaste stod SACO som arrangör och Anders Milton var koordinator och t ex näringsminister Anders Sundström och Allan Larsson från EU deltog. Flera ministrar var inbjudna. Vid detta tillfälle utvidgade man projektet genom att bjuda in bl a labour-utbildningsministern i Storbritannien och en teknisk attaché från L.A plus ett antal framgångsrika företag. Kontinuerligt finns tjänstemän från departement, forskare, intresseorganisationer och politiker med. Vid 1997 års senaste seminarium bjöd SACO in journalisterna Hans Bergström, DN och Mats Svegfors, chefredaktör SvD. Dock närvarande ingen av dem utan i stället kom Johan Schück från DN. Några TV-journalister fick också en inbjudan. Tillställningen är inte hemlig, men den får inte bevakas av massmedia. I detta informella nätverk för SACO fram vad organisationen anser är viktiga frågeställningar och vad de har att erbjuda politiker samt vad detta bidrar till. Något liknande nätverk inom arbetsmarknadspolitikområdet känner ingen på SACO till.¹⁰⁸

Att påverka direktiv och initiera motioner

Om man på effektivaste sätt skall påverka en utredning skall man helst se till att man får se och ha synpunkter på direktiven. Man kan då föra in något man tycker bör ingå. Det är fullt rimligt att lämna synpunkter på direktiven även om ingen representant från SACO skall ingå i utredningen heller. Det är i undantagsfall SACO får se direktiven om den inte uttryckligen har bett om det. Det är då i så fall frågan om en hjärtefråga för en facklig organisation. SACO fick t ex se direktiven till Svante Öbergs utredning om huruvida man skulle införa en förstärkt medlingsfunktion på arbetsmarknaden. Det var en sådan vital fråga för arbetsmarknadens parter att regeringen av "snygghetsskäl" lät parterna se direktiven strax innan de skulle fastställas. Dels skyddar regeringen sig själv så att man inte har glömt något viktigt i direktiven, dels kan det vara en "brännande het fråga" så att det kan krävas kommentarer och då kan det vara bra att se dessa i förväg.¹⁰⁹ I normalfallet måste dock SACO vara mycket aktivt i sitt lobbyarbete för att kunna spåra upp aktuella frågor och ha synpunkter på direktiven samt eventuella tilläggsdirektiv.

När utredningen lagt sitt förslag skall ärendet beredas och då skall det eventuellt bli en proposition utav det. Vet man vilka som skall ingå i propositionsskrivandet kan man fortsätta att påverka. Innan propositionen läggs har ofta regeringen förankrat den så att man vet att man får igenom den i riksdagen. Efter detta förfarande är manöverutrymmet litet, med andra ord påverkansmöjligheterna är störst i början. SACO arbetar på alla dessa steg om de anser att frågan är tillräckligt viktig. Detta arbetssätt i syfte att påverka är dock tidsödande och tar mycket resurser i anspråk samt att man måste vara mycket kunnig. SACO har

¹⁰⁸ Intervju med Jörgen Ohlsson i huvudsak, men också Åke Zettermark och Sven-Erik Jansson

¹⁰⁹ Intervju med Åke Zettermark. "Det är betydligt vanligare att LO får se direktiv", säger han.

fastlagt att den måste inte vara kunnig på alla områden. "Det räcker att vi är kunniga på våra profilfrågor - utbildningspolitik och arbetsmarknadspolitik."¹¹⁰

Om man kommit in i en utredning eller ej, kan man sålunda använda sig av mer eller mindre framfusiga metoder för att påverka för att utgången skall gå sina intressen så mycket som möjligt tillmötes.

Att initiera motioner kan vara ett annat sätt att påverka. Här går uppfattningarna isär huruvida det är en effektiv metod. Enligt Åke Zettermark, specialiserad på arbetsmarknadsfrågor på SACO, har det förekommit under sent 1990-tal. Han anser att det kanske är det snabbaste och enklaste sättet att arbeta med lobbying. SACO tar då kontakt med en riksdagsman och uttrycker att man har ett förslag som man anser är angeläget. Man undrar om ledamoten kan lägga den som en motion. Zettermark menar emellertid att det inte är så många motioner SACO initierar per år, men det är några stycken. Nuvarande VD Anders Lönnberg anser däremot att det inte är ett effektivt sätt att påverka.

Följande tabell illustrerar inte initiering av motioner utan endast kontaktfrekvens mellan arbetsmarknadsorganisationer och riksdagsledamöter. Det spelar ingen roll vem som tog kontakten.

Tabell 4.2 Riksdagsledamöters självrapporterade informella kontakter med intresseorganisationer - andel månatliga kontakter 1994

Arbetsmarknadsorganisation	Procent
SACO	7
TCO	18
LRF	16
LO	46
SAF	11
Företagarorganisationer	2

Källa: Föredragning av Peter Esaiasson på SACO-konferens i SACO-huset, 1998 03 18

SACO har förutom Företagsorganisationer lägst kontaktfrekvens. Vi kan dessutom dra oss till minnes hur det såg ut i *tabell 3.6 a*).

Exempel på lyckad lobbying

- Bröms är som redogjorts för mest känd som en chefsekonom med stor opinionsbildningspotential. Men utfallet av hans pensionsbok "Ur askan av ATP" skulle jag beskriva som ett målmedvetet lobbyarbete till övervägande del. Det bekräftas också av honom själv. Han hade kontinuerligt under en tid

¹¹⁰ Intervju med Åke Zettermark

haft diskussioner och bearbetat Bo Könberg (fp) och Anna Hedborg (s). Just de personerna blev sedan litet ledande i den pensionsarbetsgrupp som tillsattes. Den föreslagna pensionsreformen 1994 hade uppenbara likheter med Bröms förslag i rapporten.

- Under sent 1980-tal började man då och då anordna *presseminarier* för journalister. Det var dock mycket trögt fram till och med år 1993 då det accentuerades. På presseminarier får journalisterna lära sig basfakta och lära sig ställa ur SACO:s perspektiv relevanta frågor i stället för de traditionella. Till presseminarierna kommer många fler journalister än till presskonferenserna.¹¹¹ Denna företeelse är inte helt lätt att placera. På ett grundläggande sätt är det fråga om lobbying eftersom det är en inbjudan där det lärs ut långsiktiga synsätt som är fruktbara och positiva för SACO. Det sker en momental påverkan av attityder. Att journalisterna sedan förmedlar attityderna genom sina medel (radio, TV och tidningar) hindrar inte att jag i huvudsak anser att det till grunden är frågan om lobbying i dessa fall.

- Arbetslivscentrum kallas ett projekt som initierades på senvåren 1995. I december 1995 bildades det första centralt på Lunds universitet. I dagsläget finns det tio officiellt invigda Arbetslivscentra på olika högskoleorter. Förutom detta är ett verksamt utan att vara invigt i systemet och tre är i nuläget på gång att etableras. SACO initierade konceptet vars förebild finns i Storbritannien och USA. Man bedrev opinionsbildning centralt i skrifter mot regeringen, men framför allt bedrev man lobbying mot universitetsledningar och universitetskårar innan man fick gehör för sitt koncept. Arbetslivscentra skall fungera som en språngbräda från högre utbildning till arbetslivet. Här får studenterna möjligheter till kunskap och planering om sitt framtida yrkesliv samt får en ökad kontakt med arbetsgivare. Enligt SACO är det viktigt att verksamheten är förankrad i näringslivsregionen och att den bedrivs av högskolan.¹¹²

- Arbetslöshetsförsäkringen. Beslutet om en allmän obligatorisk arbetslöshetsförsäkring upphävdes 1994 med den nya regeringen. SACO påtalade informellt till arbetsmarknadsutskottet och i en skrivelse till detsamma förslagets samtliga brister, vilket bl a innebar att det ekonomiska skyddet skulle försvinna för många individer vid arbetslöshet. Pressen uppmärksammade att SACO försökte påverka. Antingen gick påverkan, att bestämmelserna kompletterades, enbart genom SACO:s informella påverkan eller så var det pressen, efter att SACO fäst blickarna på frågan, som stod för effekten.

- SACO gav senhösten 1995, inför att höstbudgeten skulle fastställas, åtta förslag till Statsrådsberedningen och Anna Lind på arbetsuppgifter och arbeten för att få en högre sysselsättning. Det var långsiktiga arbeten till skillnad från s k AMS-arbeten som kan innebära byggande av vägar. Ett av förslagen var att

¹¹¹ Intervju med Anders Lönnberg

¹¹² SACOs årskrönikor 1995 s. 6f och 1996 s. 8f samt telefonintervju med Eva Szelke, projektansvarig.

införa kommunala miljörevisorer, vilket blev en realitet. Regeringskansliet tog till sig några andra förslag angående arbeten.¹¹³

- Partierna i riksdagen är i dagsläget eniga om att genomföra en gymnasieexamen som SACO lobbade för en längre tid.

Exempel på misslyckad lobbying

- Som en generell punkt har SACO varit dåliga på att uppvakta och föra fram ståndpunkter till enskilda riksdagsmän. Här kan vi ha både *tabell 3.6 a)* och *tabell 4.2* i åtanke. Övriga arbetsmarknadsorganisationer visade sig ha klart bättre resultat. SACO har ingen uttalad strategi gentemot riksdagsmän. Man har till och med ansett att det är "litet fult"¹¹⁴ att försöka påverka ledamöterna. Det är däremot helt godtagbart att uppvakta statsråd anser organisationen. I och med höstens personval borde det kännas mer naturligt för SACO och jag tror att SACO måste våga mer om man skall kunna påverka. Organisationens borde bli något mer aggressiv vad gäller denna aspekt.
- Det relativt nyligen fattade politiska beslutet om bibehållandet av värnskatten är ett klart misslyckande för SACO:s del. "Antagligen ansågs organisationen *för* innovativ. Men jag är förvånad att SACO inte bjöd större motstånd."¹¹⁵
- SACO har lobbade och försöker fortfarande påverka för att skapa ett *utbildningskontrakt*. År 1993 framförde man för första gången önskemålet om ett utbildningskontrakt mellan den offentliga sektorn, arbetsgivare och arbetstagare. På så sätt skulle varje part få medverka i arbetstagarens kompetensutveckling. Hittills har det inte hänt något till SACO:s fördel i denna fråga. Det är dock för tidigt att slutligt konstatera att det blivit ett misslyckande ty SACO har alldeles nyligen fått in en representant i en utredning som behandlar dessa frågor och kan på så sätt eventuellt påverka till organisationens och det innovativa förslagens fördel.¹¹⁶
- SACO har inte varit framgångsrik de senaste åren i sin påverkan på arbetsmarknadspolitiken i stort. Man har kämpat mot projekt som t ex den s k Kalmarmodellen och Växjömodellen. Den Via AMS har man föreslagit en annan struktur på arbetsmarknadspolitiken där tyngdpunkten skulle ligga på näringsliv och utbildning men inte fått något genomslag.
- SACO har under flera år lobbade för att komma in i AMS styrelse, men än har ingenting skett konkret. SACO tvekade om att sitta med i AMS rådgivande nämnd och ville avsäga sig platsen, men fick ett löfte av dåvarande arbetsmarknadsministern Anders Sundström om att organisationen skulle

¹¹³ Intervju med Anders Lönnberg

¹¹⁴ Anförande av Anders Lönnberg efter Esaiassons föredragning om SACO:s dåliga kontaktsökande av politiker 1994.

¹¹⁵ Telefonintervju med Anders Lindberg

¹¹⁶ Intervju med Anders Lönnberg plus tel. intervju

komma in i AMS styrelse i nästa period. Nu är det som sagt en ny arbetsmarknadsminister och SACO sitter fortfarande inte med.

Politiska erfarenheter

Hur man lobbar har dels att göra med hur man använder sig av sin mer eller mindre stora politiska bakgrund, dels vilken personlighet man har. Även nulägets SACO-ledning har någon politisk bakgrund. Eftersom man i princip har hela det politiska spektrat företrätt på kansliet tycks det inte som om man skulle ha upphört med den *politiska rekryteringen*. SACO:s kanslidirektör Anders Lönnberg har en god förankring inom socialdemokratien. Han har varit socialdemokratisk statssekreterare i Socialdepartementet och hans hustru är idag statssekreterare åt Ylva Johansson.¹¹⁷ Även om dessa områden inte i kärnan berör arbetsmarknadspolitiken, har de många gemensamma nämnare med detta område. Han umgås dessutom privat med flera statsråd bl a Anna Lind.¹¹⁸ Sverige är ett relativt litet land och med dessa nätverk är det givet att ledningen har gynnsamma utgångslägen ur lobbyingperspektivet. Lönnberg säger själv att hans kontakter sedan tiden i kanslihuset gör att han när som helst kan ringa ansvarig om något är aktuellt¹¹⁹. Ett av skälen till att Sven-Erik Jansson, nuvarande presschef, anställdes var att han skulle etablera ett sådant kontaktnät som han hade varit med om att bygga upp inom LRF. Det är troligtvis den mest strategiska punkten i LRF:s påverkansprocess. LRF har ett antal jordbrukare som förbundet har "trimmat stenhårt" vad gäller LRF:s officiella uppfattningar. När massmedia behöver ett uttalande av en jordbrukare så vet informatören på LRF vilken av dessa han/hon skall välja i just den regionen. Men journalisterna vet inte om det här och inser inte att jordbrukaren är förberedd på att de kommer att anlända. Skall man göra en analogi till SACO så behövs det civilingenjörer, socionomer, läkare etc ute i Sverige som kan vara SACO:s ambassadörer på det lokala planet.¹²⁰ För organisationen är faktumet att ha tillgång till enskilda individer som kan uttala sig i massmedia ofta den effektivaste strategin för organisationen om man är *mot* något, inte om man är *för* något. Om man vill motverka något är det ofta en mycket bra strategi. Nuvarande ledning anser att för SACO har förmedlingssystemet ofta inte alstrat optimalt resultat eftersom SACO vill vara med och reformera systemen i landet. Det blir inte lika slagkraftigt att intervjua en akademiker som är för en allmän reformering av något.¹²¹ Sven-Erik Jansson har också arbetat som presschef för Centerpartiet i riksdagen och därför har han många kontakter och källor därifrån. Bröms och Milton har borgerliga värderingar men båda har dessutom goda kontakter med socialdemokrater på socialförsäkringsområdet.¹²² På arbetsmarknadsområdet i snäv bemärkelse är det dock sämre. Anders Milton anser i stort att SACO inte lyckats särskilt bra i sin påverkan på arbetsmarknadspolitiken under senare år. Flera källor vittnar om att personkemin mellan den nuvarande statssekreteraren Sture Nordh och Milton är

¹¹⁷ Intervju med Sten Marcusson

¹¹⁸ Tel. intervju Anders Lönnberg

¹¹⁹ Intervju med Anders Lönnberg

¹²⁰ Intervju med Jörgen Ohlsson

¹²¹ Intervju med Anders Lönnberg

¹²² Intervju med Sten Marcusson

dålig. De fungerar inte på det personliga planet.¹²³ Nordh härstammar även från SKTF, som är det förbund inom TCO som är mest avigt inställd till samarbetet mellan SACO och TCO. Lönnberg anser att den förra regimen lyssnade mer på SACO, men att samspelet är mycket personbundet också.¹²⁴ Hörnlund hade en god kontakt med samtliga ledande personer på SACO. Han var den som förordade Zettermark till arbetsmarknadsråd i Washington trots ett starkt motstånd från TCO och LO:s sida.

¹²³ Intervju med Milton resp Marcusson

¹²⁴ Intervju med Anders Lönnberg

5. HELHETSINTRYCKET: EFFEKTEN

Det framstår som tydligt efter den historiska genomgången att årtiondena dels manifesteras i ordförandes roll, dels hur SACO låter sig representeras i sina försök till påverkan på arbetsmarknadspolitiken. Jag har relativt tydligt försökt spegla de olika ordförandes prioriteringar och agerande som ger utfall på hela organisationens handlande.

Förut när SACO var med i beslutsfattandet gjorde staten och organisationen upp om angelägna frågor direkt. Det kunde t ex gälla att om SACO fick i genom ett arbetsmarknadskrav så fick den lova att hålla tillbaka löneökningarna - att disciplinera sin medlemsopinion enligt *tabell 1 b*. Under 1960-talet verkade SACO under förutsättningen och styrelseskicket "klassisk pluralism". På 1970- och 1980-talen kom styrelseskicken klassisk pluralism och korporatism att uppträda hand i hand. Det kvalificerade lobbying- och opinionsbildningsarbetet kom därför att gå tillbaka när man satt inne i statsapparaten. Det samhälle vi lever i idag bär fortfarande drag av flera renodlade styrelseskick. I uppsatsen har vi kommit till klarhet med, både genom intervjuer och en empirisk undersökning, att remissbesvarandet som ingår i styrelseskicket klassisk pluralism gått tillbaka under 1990-talet, särskilt efter år 1992. Detta beror antagligen på insikten av innebörden av 1992 års beslut. SACO förstod nog att av de tids- och resursmässiga medel som frigjordes i och med att man inte kunde ha representanter i verksstyrelser längre fick man nu ta ställning till om man skulle sprida ut dessa resurser jämnt över företeelserna remissbesvarande, opinionsbildning och lobbying eller om man skulle lägga i princip allt krut på en kanal av dessa. SACO valde att kraftigt dra ned på remissbesvarandet och kraftigt öka aktiviteten i opinionsbildningssammanhang. Lobbyingverksamheten ökade man också, men här är skillnaden att den inte är så kostsam som opinionsbildningen. Man skulle kunna tänka sig att när korporatismen nu i alla fall för SACO:s del är försvunnen skulle kanalerna lobbying och opinionsbildning endast följa korporatismkanalens inriktning till vem man riktade budskapet och vad det innehöll. SACO skulle då hypotetiskt rikta sig, givetvis i en helt annan form, till samma part - oftast arbetsmarknadsministern - och att budskapet i påverkansförsöken gällde i stort sett samma frågor som det gjorde under korporatismperioden. Det har dock visat sig i denna undersökning att målgrupperna vidgats och att en tyngdpunktsförändring har skett i fråga vilka man från SACO:s sida prioriterar. Budskapen man vill nå ut med till allmänhet och framförallt beslutsfattare har också förändrats drastiskt - man har olika utgångspunkter.

Kombination av kanaler

Varje SACO-projekt eller fråga har ett visst mått av utredning, policyskapande, förmedlande, opinionsbildande och lobbande karaktär. Utifrån vilka som är målgrupper och den enskilda frågans karaktär, bedöms sedan vilken metod man i huvudsak skall använda sig av. SACO har begrundat och i olika dokument utförligt specificerat vilka som är målgrupper samt hur, när och var man skall lansera sitt projekt/rapport/idé. Man tänker över hot och möjligheter samt utvärderar varje satsning. Det har visat sig mycket effektivt att ha en spridning i kanal användande. En kanal som är mycket genomslagskraftig är att ha SACO-

styrelseledamöter i riksdagen. SACO har få representanter inom den parlamentariska kanalen och de som finns där ställer inte särskilt upp för SACO alternativt drar inte SACO tillräcklig nytta av dem. Mest effektivt har visat sig vara att kombinera kanalerna opinionsbildning och lobbying. Under 1960- och 1970-talen då man inte knappt hade någon opinionsbildning som bas blev inte utfallet slagkraftigt när man använde sig av endast en metod - lobbying. Numera producerar SACO t ex en rapport som man därefter kärnfullt lobbar för genom att söka upp beslutsfattare, presentera fakta och förslag ur den. Inbjudningar till middagar av hela utskott, partiledningar etc är också ett sätt då man har krav man vill lobba för. Man kan också lägga tyngdpunkten mer på opinionsbildningen först och det ger vid handen att man får sina frågor ordentligt förankrade i opinionen och understryker sedan detta när man tar direktkontakt med beslutsfattare.

Lobbying

Vad gäller lobbyingkanalen var det ofta en informell och vänskaplig relation SACO:s representanter kunde luta sig tillbaka på i alla fall i början av 1970-talet. Möjligen var den inre beslutsfattarkretsen snävare då och hade man träffat på varandra inom universitetsvärlden var det en ingång. Ett annat fenomen som har hängt kvar från slutet av 1960-talet och fram till i dag, med undantag från första hälften av 1980-talet, är upprätthållandet av att ha i princip hela det politiska spektrat företrätt på kansliet. Om man har en personlig relation till en politiker eller en tjänsteman på ett departement kan enkelt ta telefonkontakt och informera sig om aktuella processer och frågor samtidigt som man kan vara informatör, opinionsbildare och påtryckare. Har man inte träffats i något sammanhang tidigare är det vanligare att försöka påverka genom att utsända en formell inbjudan till en middag SACO står för. Man har vid ett sådant tillfälle en föredragning och besökarna blir "bearbetade" genom att bli utplacerade vid olika bord och samtala med SACO-lobbyisterna. Nuförtiden använder sig också parterna av ett slags förhandlingsspel. SACO erbjuder sig att studera och bidra med en lösning på ett problem som utskottet eller partiledningen har och får i gengäld utskottet att fästa uppmärksamhet på frågor som SACO anser som angelägna och i bästa fall blir kraven tillgodosedda. Uppvaktningsarna har minskat något i frekvens. Utomförstående insatta i politikens värld anser att uppvaktningar inte är fruktsamma om man inte har en personlig relation.¹²⁵ Jag anser att det är väl tvärsäkert att uttrycka det på detta sätt. Genom en saklig men intensiv argumentation och med ett överlämnade av ett PM med angelägna krav från organisationens sida är det möjligt att ett positivt resultat kan uppnås ändå. Däremot har uppvaktningar av arbetsmarknadsministern gått tillbaka totalt sett. Hörnlund uppvaktades emellertid vid fler tillfällen fram till 1994. När man tyckte sig märka att uppvaktningar av Margareta Winberg och hennes statssekreterare inte gav något resultat drog man ned på dem. Efter 1992 har inbjudningar av utskott, partiledningar och partikanslier ökat något.

Nya grepp inom både lobbying och opinionsbildning

Mer tid har nedlagts för tankeverksamhet att hitta nya metoder inom lobbying- och opinionsbildningen. Detta har medfört att man är betydligt mer förfinad inom dessa kanaler nu. Från och med 1996 etablerade man fullt ut metoden med allianser - att samarbeta med förväntade partners (medpartners) som t ex TCO och

¹²⁵ Åsikt från Lena Askling och Arvid Lagercrantz på SACO-konferensen

LO samt oväntade partners (motpartners) som t ex SAF och ID. SACO har bl a i dokumentet Lathund för olika opinionsbildningsprojekt insett att det är betydelsefullt att skaffa sig "fiender" - att positionera sig. Det är något som även Sören Larsson, lobbyist på LRF, framhöll som viktigt. År 1995 och 1997 lät man uppdra åt IMU Testologen att redovisa vad SACO fick för resultat i attitydundersökningen Svensk Beslutsfattare. SACO kunde glädjas åt ett fördelaktigt utfall. SACO har vidare tagit på sig en slags mäklarroll. Ett nytt grepp är också att bedriva lobbying gentemot näringslivet som i sin tur går ut i massmedia och för ut budskapet. På Ullenhags tid hade man ett visst samröre med näringslivet men det var endast någon enstaka gång vid en punktinsats som gällde att sammanföra invandrarakademierna och arbetsgivare på en konferens. Dagens ledning har en mer långsiktig strategi vad gäller lobbying mot och resultat man kan få ut av näringslivet vad gäller övergripande frågor.

I Waxholmsgruppen har man ett nätverk som har en stark anknytning till arbetsmarknadsområdet och näringslivsområdet. Detta informella nätverk bestående av erkända journalister, forskare, arbetsmarknadens parter, företag samt internationella tjänstemän och ministrar, är unikt i sitt slag. Sammanträdena får inte bevakas av massmedia. Sammantaget är de informella kontakter fler nu än före 1992.

Särintresse och allmänintresse

Den stora skillnaden mot tiden före 1992 är att både lobbying och opinionsbildning har vuxit i betydelse och att de i grunden bedrivs på olika sätt. Begreppet *allmän* kan hänföras till SACO på minst två sätt. För det första har SACO under de fyra senaste åren gått i riktning mot att bli en mer allmän organisation. Man vill påverka på fler politikområden än tidigare. Detta vill man göra genom att ta allmänna grepp och helhetsperspektiv. SACO integrerar de olika politikområdena och tar fram förslag som går på tvärs över olika sektorer. Den bakomliggande förklaringen är att man anser att politikområdena hänger samman. Man bearbetar inte arbetsmarknadspolitik för sig. Man försöker se lösningar på systemfel som uppkommit. SACO noterar vad politikerna har för problem som de vill ha löst och sedan erbjuder organisationen delvis en lösning på det men försöker också få några av sina problem lösta samtidigt¹²⁶ Måhända har arbetsmarknadsområdet i sin snävaste kärna tagit en viss skada av detta, ty man har visat sig mer framgångsrik inom socialförsäkringsområdet, införandet av en gymnasieexamen och resonemang angående den offentliga sektorns fortsatta utseende. Troligtvis är också resultatet inom det specifikt arbetsmarknadspolitiska området än konsekvens av den bristfälliga kommunikationen och intresset mellan vissa i SACO-ledningen och Arbetsmarknadsdepartementets kontaktpersoner. För det andra strävar SACO numera efter att ha allmänintresset som utgångspunkt.

Enligt ekonomen Mancur Olson kan en organisation tjäna sina medlemmars intressen *antingen* genom att medverka till att göra den gemensamma kakan större *eller* att tillskansa sig en större andel av kakan. Olson anser att det är ovanligt att en intresseorganisation väljer det förra alternativet. Vanligtvis överstiger kostnaderna vad medlemmarna kan tjäna, när det gäller strategin att öka nationens totalinkomst. Incitamenten saknas således för organisationen att ta större

¹²⁶ Intervju med Anders Lönnberg

samhällsansvar. Det finns emellertid ett undantag från denna tes. Om organisationen har många medlemmar bland medborgarna, kan det inte sällan finnas anledning att ta hänsyn till tillväxten och hela samhällets intressen. Är organisationsgraden hög slår de ineffektiva åtgärderna på organisationens egna medlemmar.¹²⁷ Vi har i uppsatsen blivit medvetna om att SACO har börjat att resonera på detta sätt under senare år. I hög grad sammanfaller det säkert med att medlemstillströmningen har varit mycket hög på senare år. Ungefär 15 000 akademiker ökar SACO med per år.¹²⁸ Men man skall vara medveten om att ju mer heterogen medlemskåren blir desto mer heterogena förväntningar och på så vis blir det svårare att bedriva lobbying. I fallet Bartleys påverkan på Palme såg vi att ett förslag måste vara tydligt utformat, så att beslutsfattaren har möjlighet att göra det till sitt eget. I motsats till opinionsbildningsarbetet gäller det också framför allt att hålla låg profil, annars kan beslutsfattaren ändra sig och inte vilja ta in nästa idé¹²⁹. Ett annat skäl till varför SACO vill göra hela kakan större nu är kanske att till skillnad från förr ses inte akademiker som ett hot utan som en möjlighet. De flesta är nog överens om i dag att det finns ett samband mellan kompetens och ökad tillväxt. Därför sammanfaller akademikernas intressen och samhällsintresset i större utsträckning än tidigare.

SACO ser inte ut att ha blivit nertystat i och med att man inte återfinns i verksstyrelserna längre. Man hävdar sig kraftfullt genom lobbying och opinionsbildning. För att ansluta till inledningsresonemanget om attraktiva och oattraktiva ansikten på intresseorganisationer kan man säga att tidigare hade SACO ett relativt fult drag då man var ett militant särintresse. Idag är det mer problematiskt att svara på frågan. SACO har på sätt och vis slingrat sig ur problemet genom att hävda att man har allmänintresset som utgångspunkt. Men eftersom man inte på något sätt har gått ifrån att man är ett särintresse kan jag företa en bedömning. SACO:s ansikte känns mer attraktivt än när man såg sig som ett särintresse ut i fingertopparna. SACO härjar visserligen inom och använder sig i stor utsträckning av de informella, indirekta kanalerna. Här finns inga begränsningar annat än de rent lagmässiga för påverkan på beslutsfattare. Under korporatismtiden såg man inte dessa möjligheter som fruktbara ty man påverkade beslutsfattarna formellt genom att ha representation i verk och myndigheter. Inom de informella kanalerna tog organisationen aldrig ut svängarna helt. Om man gör en betraktelse utifrån allmänhetens synvinkel i dag skulle SACO ses som klart aggressivare och få ett något otrevligare ansikte än tidigare, men det är därför att medborgarna kan följa SACO:s agerande, främst genom opinionsbildningsarbetet, i större utsträckning nu än tidigare eftersom SACO inte befinner sig innanför de lyckta dörrarna.

Om man studerar de ledande personernas ansikten i relation till de utfall påverkan får ges följande resultat vid handen. SACO får i genom relativt mycket av sina åsikter och krav som rör ämnen i utkanterna av arbetsmarknadspolitikområdet. Här visar *ledningen* upp vackra ansikten. Det ser däremot annorlunda vad gäller påverkan på beslutsfattare i spörsmål av renodlad traditionell arbetsmarknadspolitisk karaktär. Det kan t ex gälla utformningen av

¹²⁷ Olson 1984 i Öberg 1994 s. 54

¹²⁸ SACO:s årskrönika 1997 s. 2

¹²⁹ SACO:s årskrönika 1996 s. 17

beredskapsarbeten och skillnader i strukturella prioriteringar om vad man skall åstadkomma för att minska arbetslösheten. Inom detta kärnområde har SACO inte varit särskilt framgångsrikt på senare år och en irritation och besvikelse över detta framkallar mindre vackra ansikten av organisationen representerade av ledningens individer.

5.1 Något att satsa på?

Även om SACO till viss grad har lyckats få genomslag för krav och idéer finns det företeelser SACO borde bli bättre och tydligare på i sin påverkan av beslutsfattare på arbetsmarknadsområdet. Inte minst med tanke på de nya förutsättningar som finns i dagens pluralistiska samhälle där beslutsfattare tar större hänsyn till opinionen än för sex-sju år sedan. Här följer några reflexioner på eventuella nya grepp.

SACO skulle kanske tjäna på att vara ännu litet aggressivare när man går ut och försöker påverka. SACO skulle på ett kraftfullare och tydligare sätt kunna göra något av fenomenet att Sverige gått från fjärde till artonde plats i OECD-statistiken. SACO borde vara lite mer provokativ och skapa en slags "skamdebatt"¹³⁰. Det räcker inte bara med objektiva, skickligt utförda rapporter. Akademiker tror ofta att en analys, en rapport, sprider sig av sig själv, buren av sina egna kvaliteter. Det är inte tillräckligt att man endast talar om SACO:s hjärtefrågor som utbildning, kompetens, individuella löner, tillväxt - man måste skymta ett genomslag för organisationens idéer också. Från SACO:s sida hävdar man ofta att man historiskt sett fått genomslag för sina förslag efter ett tiotal år t ex livslönsprincipen. Jag frågar mig om det inte är en väl lång tidsperiod att vänta. Om man är ihärdigare i sin argumentation och mer framgångsrik i sin utvalda påverkansstrategi skall man inte behöva nöja sig med flera års bearbetningsprocess för att få igenom sin uppfattning.

Har SACO lyckats som organisation, kan man säga att den anses som nödvändig? Antingen kan man påstå att eftersom SACO ännu existerar är den nödvändig¹³¹ eller så kan man säga som så: Om SACO inte hade funnits hade lika många velat bilda denna organisation för samhällspolitisk påverkan? Jag lutar åt de sistnämnda frågan och tror att SACO hade uppstått på ett eller annat sätt, men kanske i skilda småorganisationer - en för service för medlemmarna, en annan måhända för kunskap och en tredje som försöker utöva samhällspolitisk påverkan. I dagens samhälle är det inte självklart att man skall baka in så många funktioner som möjligt i en och samma enhet.

I vårt pluralistiska massmediasamhälle måste SACO se till att man är aktiv och prövar nya metoder. SACO har alldeles nyligen ställt nio frågor till de politiska partierna om kunskap, arbetsmarknad och tillväxt. I valrörelsen skulle SACO kunna göra litet mer av det material den har fått in. Organisationen skulle kunna sammanställa en slagkraftig lista där man visa på fördelar och nackdelar med olika partiers förslag. Internet har börjat användas för information till potentiella

¹³⁰ Råd från Esaiasson 1998 03 18

¹³¹ Se Ljunggren, Stig-Björn 1997. s. 10

medlemmar, men man borde också utnyttja detta medium i högre grad för opinionsbildning och lobbying. Jag tror att det är betydelsefullt att om man vill gå i frontlinjen för att påverka måste man också vara modern och nyskapande i sin förmedling. Jag anser att organisationen ständigt måste utveckla nya angreppssätt på problem och vara kreativa, inte minst för att kunna påverka nästkommande generation beslutsfattare.

KÄLLFÖRTECKNING

Litteratur

- Andersson, Simon, Mellbourn, Anders och Skogö, Ingemar 1983. Problem och utvecklingslinjer i statsförvaltningen. 2.a uppl. (Stockholm, Publica).
- Asp, Kent, Hedberg, Per och Esaiasson, Peter 1988. *Massmedieundersökning. Valet 1985. Teknisk rapport. Forskningsrapport 1988:1*. Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen. (Kållerød, Kompendiet).
- Bröms, Jan m fl 1987. *Enhetlig inkomstskatt är ett debattinlägg med förslag till ett nytt realistiskt skattesystem för Sverige*. (Västervik, Ekblad & Co).
- Esaiasson, Peter 1990. *Svenska valkampanjer 1866-1988*. (Stockholm, Publica).
- Esaiasson, Peter och Holmberg, Sören 1988. *De folkvalda. En bok om riksdagsledamöterna och den representativa demokratin i Sverige*. (Stockholm, Bonniers).
- Esaiasson, Peter och Holmberg, Sören 1996. *Representation from Above. Members of Parliament and Representative Democracy in Sweden*. (Aldershot, Dartmouth).
- Helenius, Ralf 1975. *Akademikers fackliga organisationsberedskap*. (Helsingfors, Ralf Helenius).
- Hermansson, Jörgen, Svensson, Torsten och Öberg, PerOla 1995. *Politiska institutioner och strategiskt agerande (PISA) Projektansökan till Riksbankens jubileumsfond*.
- Lund, Tobias m fl. SACO/SR 1987. *Historieboken*. (Stockholm).
- Marcusson, Katja 1996. *Att uppvakta statsråd*. C-uppsats. (Uppsala, Statsvetenskapliga institutionen).
- Micheletti, Michele 1990. *The Swedish Farmers' Movement and Government Agricultural Policy*. (New York, Praeger).
- Nyqvist, Charlotta 1996. *Organisationernas inflytande efter avkorporatiseringen*. C-uppsats. (Uppsala, Statsvetenskapliga institutionen, PISA-projektets rapporter nr. 4).
- Olson, Mancur 1984. *Nationers uppgång och fall - ekonomisk tillväxt, stagflation och smhällets fökalkning*. (Stockholm, Ratio)
- Peterson, Olof 1989. *Maktens nätverk*. (Stockholm, Carlssons).
- Peterson, Olof och Söderlind, Donald 1992. *Förvaltningspolitik*. 2:a upplagan. (Stockholm, Publica).
- Rokkan, Stein 1967. "Norway: Numerical Democracy and Corporate Pluralism" i Dahl, Robert A. *Political Oppositions in Western Democracies*. (New Haven, London, Yale University Press).
- SACO/SR 1986. *Remissvar över "Verklekningskommitténs betänkande "Regeringen, myndigheterna och myndigheternas ledning"* 1986 01 13.
- Svensson, Torsten 1997. *Avregleringens politik*. Stencil. (Uppsala, Statsvetenskapliga institutionen).
- Vaverka, Joakim 1996. *Demokrati i förändring. En studie av lobbying mot kommunikations-, arbetsmarknads- och jordbrukssektorerna i Sverige*. D-uppsats. (Uppsala, PISA-projektets rapport nr 2).
- Zettermark, Per 1994. *Akademikerpraktik – en analys av ett beslut*. Specialarbete.
- Öberg, PerOla 1994. *Särintresse och allmänintresse: Korporatismens ansikten*. (Uppsala, Acta Universitatis Upsaliensis). Skr. utg. av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, nr 122)

Öberg, PerOla 1997. *Medborgarnas inflytande och särintressenas makt. Korporatism och lobbying i statsförvaltningen*. Rapport till Förvaltningspolitiska kommissionen. PISA-rapport nr 17 (Uppsala, Statsvetenskapliga institutionen).

Offentligt tryck

SOU 1990:44. *Demokrati och makt i Sverige. Maktutredningens huvudrapport*. Regeringens proposition, kompletteringspropositionen 1992/93:150.

Tidningsartiklar

Länstidningen Södertälje och FLT 1991 11 13 Ander, Gunilla "Arbetslöshet inget skamligt"

Göteborgsposten 1993 07 08 Ullenhag, Jörgen "Unik chans att anställa unga akademiker"

Svenska Dagbladet 1994 08 14 Kratz, Anita "Doldis med stor politisk makt"

Dagens Nyheter 1995 11 27 s. 13 A

Från SACO

SACO, *Förslag om praktikplatser för akademiker*, skrivelse till arbetsmarknadsministern 1993 03 01

SACO februari 1993, Akademikerfakta nr 2, Arbetsmarknadspolitik för kompetensutveckling och tillväxt

SACO, SACO inför riksdagens arbetsmarknadsutskott PM 1993 05 13

SACO 1997. Ljunggren, Stig-Björn. *Den lönearbetande akademikern*. Uppsats för SACO:s 50-årsjubileum. (Stockholm, SalusAnsvar).

SACO 1965. Sjöberg, Göran. *Detta är SACO. En informationsskrift om Sveriges Akademikers Centralorganisation*. (Stockholm, N.O Mauritzons boktryckeri)

SACO 1997. *Fakta om SACO*. (Solna, Åsbrinks Grafiska).

SACO 1997. *SACO och förbunden 1997*. (Stockholm, Globalt Företagstryck AB).

SACO 1997. *Utvärdering av kongressperioden*.

SACO Studentråd 1993. *De nyexaminerade och arbetsmarknaden*.

SACO 1997. *Marknadsföringsplan för hösten 1997*.

SACO 1997. *Lathund för olika opinionsbildningsprojekt*.

SACO/SR-tidningen/SACO-tidningen/Akademikern från 1954 till 1997

SACO:s verksamhetsberättelser från 1950 till 1997

SACO:s verksamhetsplan 1995-98

SACO:s årskrönikor 1990-97

Intervjuer

Osborne Bartley, ordförande i SACO 1968-80, 97 12 01

Jan Bröms, chefsekonom på SACO sedan 1980, 97 12 01

Lars-Göran Heldt, informationschef med inriktning mot media 1970-71, presschef 1976-89, telefonintervju 97 12 15

Bo Jangenäs, planeringsdirektör på AMS, verksam i AMS sedan 25 år tillbaka, telefonintervju 98 02 09

Sven-Erik Jansson, presschef på SACO sedan KOLLA, 97 11 17

Göran Kalin, ordförande i SACO 1980-85, brev- och telefonintervjuer

Anders Lindberg, lobbyist på lobbyfirman JKL, telefonintervju 97 12 02

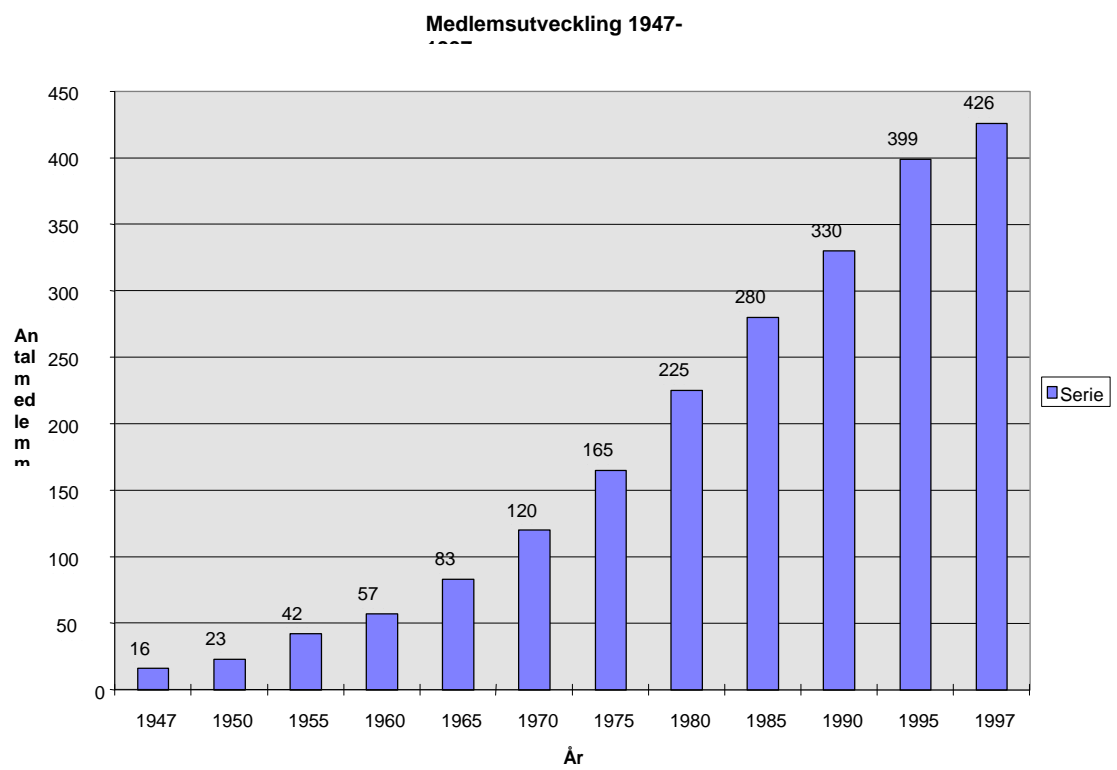
Anders Lönnberg, kanslidirektör på SACO, anställdes 1993, 97 12 01 plus tel.intervju 98 05 15

Sten Marcusson, medarbetare på SACO 1969-87, nu General Manager för Akademikernas Erkända Arbetslöshetskassa, 97 12 17 plus telefonintervjuer
Anders Milton, nuvarande ordförande i SACO, valdes 1993, 97 12 01
Mogens Månsson, senior adviser på SACO, arbetat inom organisationen sedan 1968,
97 11 17 samt 98 04 18
Jörgen Ohlsson, utredningschef på SACO, anställdes 1990, 97 11 18 plus tel.int.98 0518
Bertil Rehnberg, tidigare medlare samt ställföreträdande GD 1964-1972 och GD i AMS 1973-83, telefonintervju 98 02 09
Eva Szelke, projektledare på SACO för bl a Arbetlivscentrum, telefonintervju 98 05 08
Marie Louise Strömberg, förhandlingschef på SACO, telefonintervju 98 05 05
Jan Sundling, frilansjournalist, telefonintervju 97 12 02
Mats Wadman, departementsråd på Arbetsmarknadsdepartementet, dessförinnan på AMS 1973-1983, telefonintervju 98 02 09
Åke Zettermark, sakkunnig i arbetsmarknadsfrågor på SACO 1986-93, sedan förordnad som arbetsmarknadsråd i Washington 1994-97, därefter tillbaka till SACO-tjänsten,
97 11 18 plus tel.int. 98 05 18
Jörgen Ullenhag, ordförande i SACO 1985-93, 97 11 21

Övrigt

AMS 1993 12 03. *Akademikerpraktik - nuläget, internrapport.*
IMU Testologens marknadsundersökning *Svensk Beslutsfattare 1997* och 1995 beställd av SACO
Information Rosenbad
Regeringens förvaltningskontor, arkivenheten, centralarkivet, för dokumentation av skrivelser från SACO
SACO-kongressen 24-25 november 1997, Folkets Hus i Stockholm
SACO-konferens 18 mars 1998 i SACO:s lokaler på Lilla Nygaten. Den var anordnad av en extern konsult och samtliga förbundsdirektörer var inbjudna. Temat för dagen var en diskussion om hur framgångsrika SACO är i sitt påverkansarbete och hur SACO skulle kunna förbättra sitt lobbying- och opinionsbildande arbete framöver, inte minst hur man kunde tänkas agera i den kommande valrörelsen 1998. Medverkande var Sören Larsson, lobbyist på LRF, Lena Askling, ledarskribent på Aftonbladet, Arvid Lagercrantz, journalist på Sveriges Radio (som arbetar i riksdagen), en ledarskribent på Svenska Dagbladet samt statsvetaren Peter Esaisson.

Bilaga 1.

PISA-projektets rapporter

1. Ekman, Marie 1995. *Arbetslivsfonden - en modern förvaltningsform. En jämförelse mellan Stockholm och Uppsala län. (ALF)*
2. Vaverka, Joakim 1995. *Särintressenas inflytande över den lagstiftande processen. En jämförande studie av lobbying i den amerikanska kongressen och ett svenskt riksdagsutskott. (KFB)*
3. Lautmann, Johan 1996. *Arbetslivsfonden: En kaderförvaltning? En studie av organisations- och förvaltningsstyrningen av Arbetslivsfonden. (ALF)*
4. Nyqvist, Charlotta 1996. *Organisationernas inflytande efter avkorporatiseringen.*
5. Hansson, Rikard 1996. *Inlandsbanan. Från försvar till turism på 100 år. (KFB)*
6. Tidestav, Kristina 1996. *Har tjänstemännen för stor makt i målstyrda myndigheter? En studie av brukarnas upplevelser och åsikter om Arbetslivsfonden. (ALF)*
7. Berg, Per-Åke 1996. *Arbetslivsfonden. Resultatet av ett politiskt spel. (ALF)*
8. Bosarfve, Sven 1996. *Byråkratins växt. Fallet Arbetslivsfonden. (ALF)*
9. Johansson, Ursula 1996. *Kön och makt i statsförvaltningen. En jämförelse mellan Arbetslivsfonden i fyra län. (ALF)*
10. Duit, Andreas 1996. *Makten och profeterna. Om partier och opinionsundersökningar.*
11. Wockelberg, Helena 1996. *Verksledningsdebatten. En analys av partiers och intresseorganisationers förvaltningspolitiska idéer.*
12. Vaverka, Joakim 1996. *Demokrati i förändring. En studie av lobbying mot kommunikations-, arbetsmarknads- och jordbrukssektorerna i Sverige. (KFB)*
13. Marcusson, Katja 1996. *Att uppvakta statsråd. (KFB)*
14. Oskarsson, Sven 1997. *Påverka och påverkas. 1994 års reformering av arbetslöshetsförsäkringen.*
15. Book, Cecilia 1997. *Kuppmakare och ideologiskt skifte? Om processen när socialdemokraterna upphävde valutaregleringen.*
16. Tidestav, Kristina 1997. *Förvaltningsstyrelser - En arena för makt- och intressekamp? En studie av vägverkets förvaltningsstyrelse. (KFB)*
17. Öberg, PerOla 1997. *Medborgarnas inflytande och särintressenas makt. Korporatism och lobbying i statsförvaltningen. Rapport till förvaltningspolitiska kommissionen.*

PISA-projektets rapporter

18. Bergström, Jonas 1997. *Korporatismens död. Svenska Arbetsgivareföreningens avhopp från ämbetsverkens styrelser.*
19. Berg, Hans 1997. *Massmedia - folkföreträdare på frammarsch?*
20. Arnberg, Erik 1997. *Avkorporatiseringen, arbetsmarknadsmyndigheterna och arbetsgivarna. En studie av avkorporatiseringens effekter på Malmöhus länsarbetsnämnd 1993-95.*
21. Fogelberg, Petra 1997. *Trafikinformation som informationstrafik. (KFB)*
22. Berg, Per-Åke 1997. *Arbetslivsfondens organisation. Noggrant övervägande eller slump? (ALF)*
23. Hylander, Johannes 1997. *Påverkansförsök mot förvaltningen. En studie av Vägverkets arbetsplaner. (KFB)*
24. Karlsson, Karin 1997. *Olaglig kamp för djurens befrielse. Hur veganer försvarar användandet av olagliga metoder.*
25. Bjerstedt, Staffan 1997. *Särintressen i statliga verksstyrelser.*
26. Oskarsson, Sven 1997. *Frihet, Jämlikhet, Effektivitet. Debatten om lagen om anställningsskydd.*
27. Persson, Thomas 1997. *När socialdemokratin avvecklade det statliga bankägandet. En maktstudie om regeringens agerande vid beslutet att sälja Nordbanken.*
28. Olofsdotter, Sofia 1998. *Välfärdssystem i förändring. En studie av den svenska socialdemokratins syn på pensionsfrågan 1959 & 1994.*
29. Ullén, Lars 1998. *Civil olydnad. En kartläggning av civila olydnadsaktioner i Sverige 1990-1996.*
30. Danielsson, Marianne 1998. *Avregleringspolitiken – exemplet taxi. (KFB)*
31. Hååg, Karin 1998. *Dennisöverenskommelsen i pressen – en studie om opinionsbildning genom media och hur media medierar. (KFB)*
32. Sandström, Åsa 1998. *Direkta aktioner. En studie av direkta aktioner i vägbyggnadskonflikter, 1987-1997. (KFB)*
33. Berg, Per-Åke 1998. *Arbetslivsfonden avvecklas. Debatten om när Arbetslivsfonden avvecklades och besluten om att dra in 5 miljarder kronor från fonden. (ALF)*

PISA-projektets rapporter

34. Lundgaard, Mads 1998. *Påverkan av politiska beslut. Intresseorganisationer som lobbyister. En jämförande studie av LO, LRF och SAF.*
35. Ekstam, Mattias 1998. *Den intresserade staten. Regeringens kontakter med remissinstanserna i kultur- och mediafrågor, före och efter kulturdepartementets inrättande.*
36. Fornstedt, Anna 1998. *Tar lobbyisterna över? En studie av lobbying riktad mot Trafikutskottet i Sveriges Riksdag. (KFB)*
37. Morén, Kristoffer 1998. *Från Keynes till normpolitik. Om socialdemokratin, LO och den ekonomiska politikens förändring 1990.*
38. Wahlgren, Anna 1998. *DN Debatt och Brännpunkt. En studie i vad debattforumen i Dagens Nyheter respektive Svenska Dagbladet betyder för samhällsdebatten.*
39. Holm, Stefan 1998. *Avkorporatisering? En empirisk undersökning rörande särintressen i statliga kommittéer.*
40. Lundin, Henrik 1998. *Demokrati i förändring. En ny form av intresserepresentation växer fram.*
41. Björnemo, Anna 1998. *Myndigheter & massmedia. En fallstudie av Arbetsmarknadsstyrelsen.*
42. Andersson, Hanna 1998. *EUs strukturfonder och svensk korporatism. En studie av de regionala kommittéerna för Mål 3.*
43. Åkerblom, Elisabet 1998. *SACO som särintresse och allmänintresse. Organisationens påverkan på arbetsmarknadspolitikområdet.*

